

DE GILDETROM

40e jaargang afl. 4
Jubileumnummer, winter 1993

*Massale opmars tijdens
Landjuweel te Leur 27 juni 1993*
foto: J. v. Bakel, Eindhoven

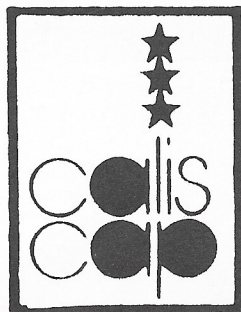

GEACHTE GILDEBROEDERS EN GILDEZUSTERS

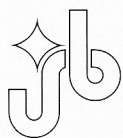
*Voor het leveren van, of
deskundig advies over uw*

GILDEHOEDEN OF GILDEVEREN:

Calis-Modes
De Elders 8
5087 AK Diessen
Tel.: 04254 - 1773

- Goud en Zilver
- Reparaties
- Veranderingen
- Nieuw werk
- Eigen ontwerp
- Gildewerk
- Graveren

John Bijsterveld
Meester Goudsmid/Edelsmid

Leenderweg 37 Valkenswaard Tel. 04902-42489

WATERS Reeds 60 jaar makers
van vaandels, vendels
en andere gilde-
attributen

Joke Willigers,
Zand 33, 5721 SM Asten (Liessel) 04934-2568

PIET SPANJERS
GOUD- EN ZILVERSMID

Heuvel 34, 5492 AD Sint-Oedenrode
Telefoon 04138-73126 Fax 04138-75099

GILDEZILVER

ATELIER NOUD PETERS

Breestraat 47, St. Anthonis Tel. 08858 - 3366

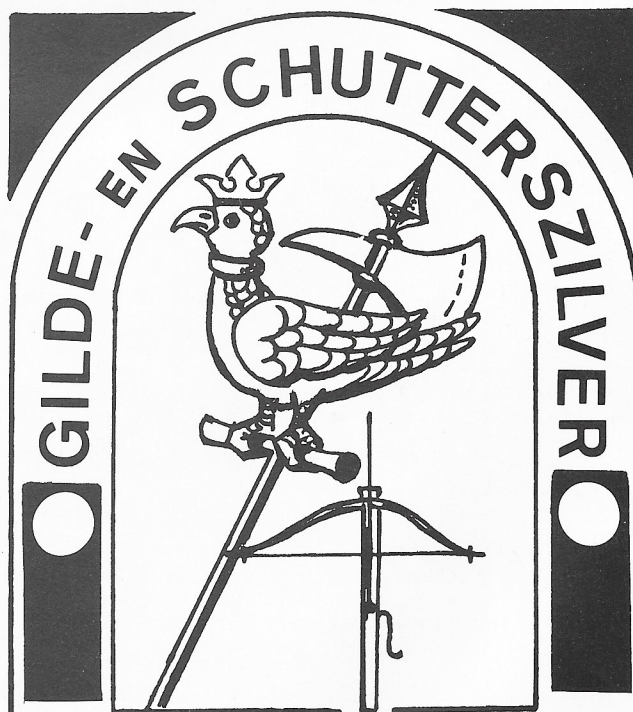

Blinkt uit in vakmanschap

HaVeD bedrijfskleding
Merkbare beter!

b.v. textiel Fabrieken h. van puijenbroek - goirle
tel. 013-349003 fax 013-343433

een sterk staaltje vakmanschap
al meer dan 125 jaar

JUWELIERS - HORLOGES

Jan Andriessen

DORPSSTRAAT 54
5708 GJ HELMOND (STIPHOUT)
TEL. 04920 - 50792
FAX 04920 - 22269

DE GILDETROM

Driemaandelijks tijdschrift
Over de Noordbrabantse schuttersgilden
uitgave van de Stichting De Gildetrom

Hoofredacteur

J.M. Oomen
Kogelsmortel 6
5632 PV Eindhoven
tel. 040-422869

Redacteuren

Eur. Gem. Hist. Schutt.

M.E.M. v.d. Voort
Valklaan 6
5613 EC Eindhoven
tel. 040-438521

Maasland

J.G.M. Goudsmits
Spreeuwenburgerweg 14
5061 PH Oisterwijk
tel. 04242-17353

Noorbr. Federatie

R. Haase
Wapendragerstraat 40
5641 GT Eindhoven
tel. 040-811527

Kempenland

J.A.M. Govers
Beverlaan 11
5581 EE Waalre
tel. 04904-13842

Kwartier van Oirschot

H.C.P. van Hout
De Gaanderij 31
5688 TR Oirschot
tel. 04997-71258

Land van Cuijk

H. Christiaans
Koperwiekstraat 8
5451 XN Mill
tel. 08859-53439

Peelland

P.J.G. Verheyen
Dilmanshof 63
5712 XL Someren
tel. 04937-93618

Baronie en Markiezaat

A.G. Boot
Korte Brugstraat 28
4871 XS Etten-Leur
tel. 01608-13270

Administratie

L.G.J. Huijbers
Dr. de la Courtstraat 71
5421 JG Gemert
tel. 04923-61855

Betalingen

Rabobank Gemert
rek.no.: 13.45.08.874
Stichting De Gildetrom
Girorekening van deze
bank: 839132

Voorwaarden

Abonnementsprijs 1994: collectief abonnement
f 13,00; Particulier abonnement f 18,00
Aanmaningskosten f 5,-
Abonnement dient bij vooruitbetaling te worden
voldaan. Het wordt geacht te worden voortgezet,
tenzij opzegging voor 1 november geschiedt.
Abonnementen kunnen elk moment ingaan.
De redactie houdt zich het recht voor teksten
naar beste weten en in ieders belang te redigeren.

Sluitingsdatum inzenden kopij afl. 1

1 februari 1994 (verschijnt: 25 maart)

Medewerkers aan dit nummer:

(buiten de redactie) H. Basters, F. v. Roosmalen,
F. Vriens, A. v.d. Wiel, H. v. Vreede, J. v.d. Broek,
P. Pijnenburg, H. v. Eggelen, A. Sleegers,
Th. Verschuren, C. v.d. Velden, W. v.d. Linden,
W. v.d. Voort, F. Marinus, J. Hakkens, J. Rovers,
Th. v.d. Loo, G. Krekel, G. van de Paal, J. Rovers,
R. van Hal.

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudig
en/of openbaar gemaakt op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming
van de stichting De Gildetrom.
Zetwerk en druk: Drukkerij Bek, Veghel.

TER INLEIDING

**Jubileumnummer opgedragen aan Drs. W.H.Th. Knippenberg;
oud-hoofredacteur**

HOERA VEERTIG JAAR!

Dit zijn woorden uit het eerste nummer dat in het voorjaar van 1993 verscheen. De hoofdredacteur kondigt aan dat in het laatste nummer van dit jaar dit heug'lijke feest extra aandacht zal krijgen. Het Federatiebestuur is dankbaar dat het blad, oorspronkelijk ontstaan als een Kringorgaan, is uitgegroeid tot een volwassen tijdschrift. Temeer daar het sinds het eerste nummer van 1992 in een nieuw jasje is gestoken zien we er met nog meer verlangen naar uit. Het aantal lezers stijgt. Dat is zeker een heug'lijk feest waard. Het bestuur van de Stichting "De Gildetrom" heeft de kracht getoond met de tijd mee te kunnen gaan. De redacteurs hebben de uitdaging aanvaard en het blad tot een echt orgaan voor alle gildebroeders van de Noord Brabantse Federatie van Schuttersgilden doen uitgroeien. Redenen te over om dankbaar te zijn jegens allen die er aan mee werkten en feestelijk uit te roepen: "Veertig jaar, Hoera!" Een tweehonderdtal gilden zijn verspreid over vele dorpen en steden van onze prachtige provincie. Ook in andere landen in Europa groeien en bloeien de gilden. We beleven een ongekennde bloeiperiode. Steeds meer bij het naar buiten treden worden we geconfronteerd met geïnteresseerden die naar onze doelstellingen vragen. Anderen zien ons als een nostalgisch gezelschap. Mensen met een hang naar het verleden. In de presentatie van de gilden zit een element van getuigenis. Een van de redenen waarom wij behoefte hebben naar buiten te treden, om ons te presenteren. Wij tonen ons, met de wens te worden verstaan, als blijde mensen die waarden en normen uit het verleden vertalen naar het heden en ze daadwerkelijk beleven. Wij hebben de behoefte daarvan te getuigen. Mede door de wederzijdse vriendschap en belangstelling, gevoed door de ontmoeting, krijgt het eigene van ieder gilde een breed perspectief. De eigenaardigheden, het eigen karakter, de eigenwaarde laten zich dan beter onderkennen en des te beter bewaren. De gilden zijn niet louter sieraad, niet louter schuttersclub van enige exclusieve vrienden, neen de gilden zijn en moeten zijn de levende representatie, d.w.z. het levende "tegenwoordig" zijn in onze moderne samenleving, van een hoge christelijke erecode of levenspatroon. De broederschap, de trouw aan het geestelijk en wereldlijke gezag en de dienstbaarheid. Ik noem het een kostbaar bezit in onze huidige maatschappij, die zonder twijfel vele menselijke en christelijke levenswaarden op de helling ziet wegglijden. Wij moeten doelbewust en overtuigd van hun bestaansrecht deze erecode handhaven. De vrolijk roffelende trommels, de zwaaiende vaandels en vendels met hun prachtige kleuren en onze feestkledij bewijzen, dat "ons gilde viert". De Gildetrom is ons lijfblad, het wekt belangstelling voor de ander, het bevordert vriendschap en het helpt idealen uitdragen. Laten wij gildebroeders daar allen aan meewerken. We kunnen dit door abonnee te worden, maar ook door het schrijven van een bijdrage. ■

E.J.V.M. van Bouwdijk Bastiaanse Federatievoorzitter

Op naar de vijftig!

De uitgave van dit jubileumnummer is mede mogelijk gemaakt door bijdragen van: Hypotheekfonds Noordbrabantse Gemeenten, Drukkerij Bek en het Anjerfonds Noord-Brabant. Waarvoor hartelijk dank.

Na dertig jaar trouwe en noeste arbeid heeft Jan Abrahams zijn functie binnen de redactie neergelegd. Jan, voor jouw belangloze, jarenlange inzet één oprecht, stevig woord: bedankt. Gildebroeder Henk van Hout neemt het correspondentieschap voor Kring Kwartier van Oirschot op zich; succes. De Gildetrom biedt informatie over het gildewezen, gilden en gildebroeders. De broederschapsgedachte komt ook in een abonnement tot uitdrukking. Promoot daarom De Gildetrom, waar dat maar mogelijk is. Blijf de correspondenten voorzien van uw berichten, verslagen en ideeën. Alles is welkom. Enkele artikelen geven dit nummer iets gewichtigs. De correctrice vond het dan ook "een zwaar nummer". Hopelijk toch voor elk wat wils. En nu met z'n allen op naar de vijftig!

WIJ STELLEN ONS VOOR

Drie nieuwe loten aan de oude Noordbrabantse gildestam

Bij gelegenheid van het Gildetrom-jubileum stellen drie pas heropgerichte gilden zich voor. Drie woordvoerders droegen materiaal aan: A. de Kock namens het Sint-Ambrosiusgilde uit Gilze, N. van Meeuwen voor de Oude Schuts van 's-Hertogenbosch, en A. Vorstenbosch uit naam van Gilde St. Antonius Abt en St. Catharina uit Nistelrode. Elk gilde stelt zich voor met eigen ideeën en kenmerken. Hoe verschillend die ook zijn; één ding hebben ze gemeen: grenzeloos enthousiasme.

SINT-AMBROSIOUSGILDE GILZE

Al in december 1984 ging er een telefoontje vanuit Gilze naar de heer Rehm, de toenmalige streekarchivaris voor de gemeente, met het verzoek om zoveel mogelijk inlichtingen over een vroeger bestaand gilde. De archieven spreken het laatste over de Gilzer gildebroeders van St. Ambrosius op 13 maart 1809. Het ging om de verplaatsing van de schutsboom naar Den Heuvel. Vast staat dat Gilze in 1769 een Sint-Ambrosiusgilde kende. In dat jaar werd de oorspronkelijke oprichtingsakte ofwel de gildebrief verleend. De prins van Oranje gaf die toestemming. Uit archiefbronnen is bekend dat het gilde op het eind van de achttiende eeuw talrijke leden telde. In 1809 waren er nog maar vier over. Er was sprake van wanbeleid. Daarna is niets meer van het gilde vernomen.

Vorbereidingen

Aan de voorbereidingen werd veel tijd besteed; heel bewust. Aan het woord is Albert de Kock: "Tijdens de voorbereidingstijd hebben we veel steun, schouderklopjes en goede raad gekregen van ons kringbestuur en van de overheidsleden van het Sint-Willibrordusgilde uit Alphen. Het binnenste van de gildewereld was ons aanvankelijk onbekend. We hebben veel mensen gepolst om met ons mee te doen. Via het Alphense gilde kregen we allerlei te horen en via dia's te zien. We staken er veel van op. We kregen op het hart gedrukt ons in geen geval te haasten. In drieënehalf jaar hielden we 32 vergaderingen. In het voorjaar van 1989 waren onze statuten "klaar voor de notaris". Ons werkgroepje van acht man was te klein om daadwerkelijk van start te gaan. Iemand deed het voorstel ieder voor zich wat namen in te vullen van mensen, die mogelijk interesse zouden hebben om tot een gilde toe te treden. Een lijst met 35 namen was het resultaat. Dertig daarvan waren op die donderdagavond in De Hooikar aanwezig." Van de dertig aanwezigen zegden acht toe ook op de volgende

vergadering aanwezig te zullen zijn. Samen met de acht-van-het-eerste-uur kon er met een goed gezelschap begonnen worden.

Onbesproken gedrag

In oktober 1989 had men wel bepaalde ideeën over de verdere "aankleding" van het gilde en de uitwerking van de gildeactiviteiten. "Maar niets is nog concreet", werd gezegd, "wel staat voorop dat het gilde vroeger een eenvoudig boerengilde was. We menen er goed aan te doen dat zo te houden. Ook voor wat betreft de keuze van het wapen. We hebben bewust de handboog gekozen. Wat de kleding betreft stond dit eenvoudige boerengilde ons ook voor ogen. Streven we nu naar een boerengilde; voor agrariërs dus? Allerm minst. Iedereen die zich in de doelstellingen kan vinden is welkom. Bij het uitnodigen van belangstellenden werden de echtgenoten nadrukkelijk verzocht mee te komen. Want: "Het gilde mag dan van oudsher alleen uit mannen bestaan. We vinden het belangrijk dat hun vrouwen uit de eerste hand de bedoelingen weten." Aldus initiatiefnemer A. de Kock. "We willen geïnteresseerde vrouwen er wel bij betrekken. Wellicht dat zij in een later stadium een volksdansgroep kunnen beginnen."

Heroprichting door passeren van statuten

Door de algemene vergadering van 23 november 1989 werd besloten het gilde van St. Ambrosius te Gilze nieuw leven in te blazen. Ambrosiusdag daaropvolgend, 7 december, was een uitstekende gelegenheid om van start te gaan door het passeren voor notaris mr. P. Peeters uit Gilze van de statuten. Daarbij waren aanwezig: de heer A. de Kock (hoofdman) en de heren W. Hendrickx (deken-schrijver) en J. Hoogendoorn (deken-schatbewaarder). Pastoor C. Rombouts en burge-meester A. Aarts waren namens het kerkelijk en wereldlijk gezag getuigen. Namens de kring Baronie en Markiezaat waren voorzitter H. van Rijckevorsel en vice-voorzitter H. Hoppenbrouwers present. Alphense gildebroeders toonden vanzelfsprekend hun belangstelling. En natuurlijk waren er de zestien Gilzense gildebroeders. Alvorens de volledige tekst van de statuten voor te lezen zei notaris Peeters: "De wet vraagt dat ik een samengevatte inhoud van de akte geef. Sommige delen daarin zijn boeiend, andere ambitieus en weer andere gortdroog. De doelstelling heet in samenvatting: het in ere houden van een schuttersgilde en de tradities, die daarmee verband houden. Ik ga u voorlezen waaraan een gildebroeder moet voldoen. Wie nog aarzelt over het lidmaatschap adviseer ik nú deze bijeenkomst maar te verlaten, want 't is niet mis." De notaris ging daarna over tot het voorlezen van de volledige (!) tekst. De heer Van Rijckevorsel sprak de wens uit, "dat het ontwaakte gilde heel wat langer zal blijven bestaan dan haar voorganger, die het immers maar veertig jaar volhield. Ik hoop dat we over een jaar de gildebroeders officieel mogen installeren."

Sint-Ambrosiusgilde Gilze koningschieten 1992.

Stap voor stap

Voordat het gilde zich officieel kon presenteren was er nog heel wat werk aan de winkel. Als nevendoeel ontstond de gedachte het gilde bij het duizendjarig bestaan van Gilze in 1992 officieel voor te stellen. A. de Kock daarover: "Ook de financiën vroegen daarom de nodige aandacht. We hadden in totaal zo'n twintigduizend gulden nodig." In een subsidieverzoek aan de gemeente Gilze en Rijen werd op 15 mei 1990 het bedrag genoemd van f 43.260,-. Het gilde staat open voor alle inwoners van de gemeente. Daarom werd het inschrijfgeld (f 25,- eenmalig per gildebroeder) en de jaarlijkse contributie (f 90,- per gildebroeder) laag gehouden. Op 22 oktober 1990 werd aan het gilde een startsubsidie van vijfhonderd gulden beschikbaar gesteld. De gemeente verklaarde zich bereid te onderzoeken of het gilde "ook in aanmerking kan komen voor een exploitatiesubsidie in de komende jaren. Deze structurele subsidie zal worden verwerkt in het welzijnsprogramma 1991 en nader aan de orde komen in de cultuurnota en/of het welzijnsprogramma 1990-1994." Inmiddels zat het gilde zelf niet stil. Zo liet het met succes het rad-van-avontuur draaien tijdens de zeskamp bij de Hooikar. De oranje ballen vlogen in het rond. Het gilde was blij met de goede ontvangst! Ook werd er met de handboog op wip en doel geschoten. Niemand van de nieuwe gildebroeders had dat ooit gedaan. De hoofdmans zegt dankbaar te zijn voor de hulp: "Bij de bevriende schietvereniging De Romeinen kregen we instructie. We mochten van hun schietaccommodatie gebruik maken. En nog steeds zijn zij onze tevreden huisbaas." Over de patroonheilige en de attributen zegt hij: "Sint Ambrosius sprak ons als kerkleeraar en patroon van de imkers aan; temeer daar er in de pastorie een prachtige eiken wandsculptuur van deze heilige hangt. Deze afbeelding heeft model gestaan voor het medaillon van ons vaandel, de hoofdmanssikkel en de gildespeld. Het ontwerp van ons vaandel is ontstaan uit de combinatie van deze afbeelding en de gebruikelijke kleuren. De kleuren, met name paars, komen ook terug in het tenue.

Vaandel en tenue

"Ons vaandel heeft als hoofdkleur paars (de bisschoppelijke kleur van St. Ambrosius) met daarin een lichtgeel kruis en omzoomd door een groene band. Die symboliseert de onderlinge band van de eenvoudige imker-gildebroeders van weleer. In het medaillon is St. Ambrosius afgebeeld, zittend met een boek op de knieën (kerkleeraar), in paars en lichtgeel. In de vier kwartieren die ontstaan door het kruis zijn verschillende symbolen gebruikt: linksboven het wapen van onze gemeente Gilze en Rijen (St. Petrus in goud op blauw), linksonder een bijenkorf gedragen door het jaartal van de oprichting in goud, rechtsboven staat een handboogschutter gedekt door het heroprichtingsjaartal 1989. Rechtsboven staat het wapen van de baronie van Breda: drie witte schuinkruizen op een rood veld. Onze vendels hebben dezelfde opbouw als het gildevaandel; paars met groene omzoming, wit kruis en in de vier kwartieren een witte, gestileerde bijenkorf."

Officieel, uniek en feestelijk

Dat werd de installatie van de eerste gildebroeders in de zaterdagse mis met Ambrosiusdag, 8 december 1990. Voor deze mis konden vele afvaardigingen van verschillende instellingen worden verwelkomd: gemeentebestuur, buurgilden, kring, federatie en alle Gilzense verenigingen. Tijdens deze mis werden na de voorbeden sjerpen, insignes, hoeden, vendels en vaandel gewijd. Na de mis werden die de gildebroeders, na hun geloften, omgehangen en overhandigd. Daarmee werd het gilde als groep meteen duidelijk herkenbaar, en ging de stoet, die terugging naar De Hooikar, aanvoeren. In dit etablissement aan de Alphenseweg genoten alle genodigden (naar schatting honderd personen) een koffietafel, gevolgd door de erewijn aangeboden door het gemeentebestuur. Tijdens deze ere-dronk werden de gebruikelijke toespraken gehouden.

Verrijking van het gemeenschapsleven in Gilze

Het gilde had de wind stevig in de rug. Men maakt gebruik van de doelen achter De Hooikar. Iedere week werd er geveindeld, onder leiding van Sjeffke Driessen uit Alphen. Daarnaast kwamen de drie tamboers zeer frequent bijeen om onder leiding van een instructeur te oefenen. Het jaarlijkse koningschieten met aansluitend teren staat voortaan in oktober (op de zaterdag na de kermisvondag) op het programma. De hoofdmans: "In het programma moeten verder een aantal zaken nader worden ingevuld." Over nieuwe leden: "Mensen die zich aangetrokken voelen, kunnen zich aanmelden bij de deken-schrijver. Er kunnen geen vrouwen als lid toetreden. Bij alle activiteiten zijn vrouwen van harte welkom, alleen het lidmaatschap is taboe. Je mag ons zien als een "mannenvereniging", waarbij de vrouwen zoveel mogelijk betrokken worden."

Nieuwkomer

De eerste gildedag werd door de Gilzense broeders in Alphen (mei 1991) bij het Sint-Willibrordusgilde, bezocht. Dat viel dagblad De Stem op: "Nieuwkomer in het geheel was het Ambrosiusgilde uit Gilze. Wat onwennig werd plaatsgenomen bij het onderdeel handboogschieten op doel. De bogen kenmerkten zich door het ontbreken van stabilatoren en andere hulpmiddelen, die volgens kenners noodzakelijk zijn om goed te kunnen schieten. De eerste pijlen troffen wel doel, maar waren geen schoten in de roos. "Dat is ook niet het belangrijkste bij ons gilde", lichtte de Gilzense deken Wim Teeuwen toe, "het gaat bij ons om de ontmoeting. Het resultaat speelt een ondergeschikte rol. Wij willen vooral de eeuwenoude tradities voortzetten." Op de kringgildedag in Bergen op Zoom (september 1991) werd het eerste zilveren schild gewonnen. Het viertal dat schoot op de wip (L. Timmermans, A. Jonkers, C. van den Boogaard, S. Hoogendoorn) wist het kringdebuut in zilver om te zetten. De hoofdmans vatte deze dag samen als "een leerzame dag van broederschap, een aparte sfeer, gezellig, lekker weer, niet te warm, voor herhaling vatbaar."

Aktiviteiten

Het voltallige gilde verzorgt elk jaar in Gilze een klaar-over functie tijdens de avondvierdaagse. Het gilde zorgt ervoor dat elke dag duizend kinderen veilig over kunnen steken. Het gilde heeft het buurt-devotiekapelletje op Nerhoven geadopteerd. Het is begonnen met een grote opknappbeurt. Tijdens de laatste open-monumentendag heeft het gilde zich gepresenteerd bij de vier kerken in de gemeente. Buiten de normale inkomsten van het gilde heeft het een goed lonende activiteit weten aan te boren. Op vrijwillige basis worden gedurende drie zaterdagdagen per jaar bedrijfsmatig werkzaamheden verricht door de gildebroeders. Daar staat een vergoeding tegenover. Zo wordt de kas gespekt. Alle renteloze voorschotten bij de start door de leden zelf verleend, zijn zodoende al afgelost! En samen ergens aan werken, versterkt de band.

Enkele opmerkingen uit de gildepraktijk

De Gilzense hoofdmans merkt tot slot op: "De praktijk heeft ons geleerd dat er op gildedagen maar weinig gelegenheid bestaat om te verbroederen. Er is te weinig tijd om te buurten; anderen te leren kennen. Wij gaan in principe op de gildedagen, die we bezoeken, met het hele gilde naar de H. Mis. Daarna doen we gezamenlijk ergens een koffietafel eer aan. Wij vinden de "zilervloot", die op gildedagen beschikbaar wordt gesteld, een overbodige luxe. Die kan de broederschap zelfs schaden. Herinneringszilver kan voldoende zijn." Hoe het ook zij, uit alles blijkt dat het gilde zich in vrij korte tijd een plaats heeft weten te veroveren binnen de Gilzense gemeenschap. Het heeft eigen, aparte ideeën. Het telt nu 19 leden, 2 jeugdleden en 3 aspirant-leden, die samen vast van plan zijn deze ideeën verder uit te werken.

SINT-JORISGILDE DE OUDE SCHUTS TE 'S-HERTOGENBOSCH

Bij het 800-jarig bestaan van 's-Hertogenbosch presenteerde zich een groot aantal gilden uit het voormalige hertogdom Brabant. Toen al, in 1985, waren enige Bosschenaren er in geïnteresseerd in 's-Hertogenbosch een gilde herop te richten: "Waarom hebben al die steden en dorpen wél een gilde en waarom 's-Hertogenbosch niet?" "Je kunt met zoiets natuurlijk "zomaar" beginnen, maar de initiatiefnemers zijn in dit geval eerst gaan nadenken over enige uitgangspunten", aldus N. van Meeuwen. Zij vroegen zich af: Wat zijn gilden? Wat deed ze ontstaan? Wat is hun bestaansrecht nu? Is het alleen maar nostalgie of "historisch-bezigzijn".

Pluimen op de hoed?

En direct daarna kwamen de vragen: "Moeten wij dan ook met pluimen op de hoed en in pofbroeken rondlopen? Moeten wij identiek zijn aan al bestaande gilden of kijken we eerst naar de oorsprong van de gilden in 's-Hertogenbosch? Trouwens: zijn er in 's-Hertogenbosch gilden geweest en zo ja, waarom zijn ze daar verdwenen?"

Historie

Historisch onderzoek wees uit dat er in de dertiende eeuw reeds schuttersgilden in 's-Hertogenbosch waren; in de veertiende en de vijftiende eeuw kregen zij hun statuten en kenden een grote bloeiperiode: zij waren tegelijkertijd het garnizoen en de politiemacht van de stad. Vanaf 1525 wordt de macht van de gilden in de stad minder; zowel bij de ambachtsgilden als bij de schuttersgilden. Er komt langzamerhand een aparte politie-organisatie. Vanaf 1567 (het jaar ná de Beeldenstorm) kreeg 's-Hertogenbosch een vreemd garnizoen opgelegd. In 1629 kregen de schuttersgilden een verbod opgelegd. Maar enkele jaren later werden ze toch weer opgericht; echter sterk onder Staatse en protestantse invloed. Er kwam een organisatie van schutterijen, min of meer vergelijkbaar met die van de Hollandse steden. In de Franse tijd werden zij definitief verboden: het gildezilver werd omgesmolten. De archieven werden aan de stad overgedragen.

Waarop moesten de heroprichters zich oriënteren?

Zij kozen bewust voor die periode, waarin de trouw aan de kerk en de vorst het hoogst was binnen de Bossche schuttersgilden. Dat was tevens de periode waarin hun "macht" het grootst was. 's-Hertogenbosch kende vijf schuttersgilden: de oude en de jonge voetboog, de handbooggilde, de kolveniers en de schermers. De keuze viel op de oude schuts van de voetboog. "Dat hield in dat wij ons richtten op de periode tussen 1453 (Het jaar waarin de oude schuts haar kaart kreeg) en het jaar 1525 (Het jaar waarin de macht van de schuttersgilden begon af te takelen)." Van Meeuwen: "De kleding,

de bewapening en dergelijke werden afgesteld op die tijd. De statuten van 1453 vormden dan ook de basis voor de statuten van het huidige schuttersgilde. Een van onze gildebroeders is werkzaam op het stadsarchief van 's-Hertogenbosch. Hij zorgde voor de nodige historische informatie. En leden werden door de initiatiefnemers (een groep van ongeveer vijf man) al snel gevonden binnen de vriendenkring.

Normaal lid worden

Een aparte discussie werd geleverd over "de positie van de vrouw binnen het gilde." De heer Van Meeuwen zegt daarover: "Maar er werd maar heel kort over gesproken. Vrouwen waren ook in de vijftiende eeuw actief binnen het Bossche gilde. En "dus" konden zij ook nu normaal lid worden." Verschillende gildebroeders van andere gilden hebben hun vraagtekens gezet bij deze "rechtvaardiging" van het lidmaatschap van vrouwen. In de toekomst zullen de Bossche gildebroeders en -zusters hierover beslist nog bevraagd worden.

Kleding zelf ontworpen

De kleding werd ook zelf ontworpen. "Na uitvoerig historisch onderzoek." De kleding werd ook door de leden zelf vervaardigd, evenals de wapens. "Deze kruisbogen werden door de leden zelf naar middeleeuwse voorbeelden vervaardigd. Hetzelfde geldt voor de aanwezige accessoires, zoals beurzen, tasjes, riemen, pijlenkokers enzovoort." Zo baarde het gilde voor het eerst in het Brabantse gildewezen opzien tijdens het landjuweel in Leur. Daar hoorde je ook over deze "aankleding" allerlei opmerkingen. Sommigen vonden de manier van doen en het uiterlijk wat veel lijken op dat van het gilde Den Crans uit Antwerpen. Anderen bejubelden de originaliteit en de kleurigheid van het geheel.

Vaandel

Sedert twee maanden heeft het gilde een gildevaandel. Met gebruikmaking van historische gegevens is het modern ontworpen. Het is gemaakt met behulp van vroeger gebruikte technieken.

Leerzaam

Gevraagd naar wat de andere Noordbrabantse gilden van de nieuwe oude schut van Sint Joris kunnen leren, antwoordt de heer Van Meeuwen: "Bij de oprichting is de vraag gesteld: Waarom doen we dit? Wat willen we bereiken? Wellicht dat reeds lang bestaande gilden zich deze vraag ook wel eens kunnen stellen. Bij veel gilden treedt "vergrijzing" op. De oude schuts kent dit probleem (nog) niet en wellicht is het de volwaardige positie van de vrouw binnen het gilde, die daarin een positieve rol speelt. Want hoe vaak haakt niet een jong gildebroeder af, als hij verkering krijgt en er voor het meisje geen gelegenheid bestaat lid van datzelfde gilde te zijn?"

Oude Schuts van 's-Hertogenbosch, augustus 1993.

Maar ook het omgekeerde kan voorkomen! Het gilde telt nu ongeveer veertig leden. Met grote interesse kijken de gildebroeders en -zusters naar de geschiedenis van de Brabantse gouden eeuw (dat is de vijftiende eeuw). Enkele fanatieke leden wagen zich aan een cursus zwaardvechten. Iets wat beter bij het gilde past dan vendelzwaaien. Anderen vergasten de gilde op "middeleeuwse" hapjes en ook dat wordt door de gildebroeders en -zusters zeer gewaardeerd."

Nieuwe loot aan de gildestam

Het nieuwe gilde van de oude schuts in 's-Hertogenbosch is een nieuwe loot aan de gildestam. Het is van af het begin spraakmakend geweest voor veel gildebroeders. Maar de Bossche broeders en zusters zijn bewust van plan hun eigen weg te gaan. Ze zijn inmiddels lid van de Bond van Schuttersgilden Kring Maasland. Hun uiterlijk zal daarbinnen zeker opvallen.

GILDE ST. ANTONIUS ABT - ST. CATHARINA NISTELRODE

Van oudsher bestonden in Nistelrode twee schuttersgilden, namelijk van Sint-Antonius en van Sint-Catharina. Het St. Antoniusgilde te Nistelrode bezat in 1824 nog twee stukken "teelland", die jaarlijks vijf gulden opbrachten. Eenzelfde stuk grond in Vorstenbosch gelegen, bracht eenzelfde rente op. Van deze opbrengsten wordt dan de Sint-Antoniuskapel te Nistelrode onderhouden. In hetzelfde jaar heeft het Sint-Catharinagilde te Nistelrode twee stukken met een jaarlijkse opbrengst van vier gulden. Dat geld werd verteerd. Beide gilden "schonken" op 4 mei 1855 hun bezittingen aan het kerkbestuur. Dat gebeurde onder zekere druk van kapelaan Van Asten. Een aantal zilveren schilden werd omgesmolten. Er werden een wieroekvat, een -schepje en een schenkblad van gemaakt. De verdere (on)roerende goederen werden verkocht voor 240 gulden. Dat geld werd besteed aan een nieuw kerkorgel. In de tweede helft van 1990 werd een stichting tot heroprichting van het gilde in het leven geroepen. Het bestuur van de stichting werd gevormd door: Ton Vorstenbosch (voorzitter), Rien van Berkum (secretaris), Cees Becht (penningmeester) en Adriaan van de Laar en Jan Kerkhof (leden). De stichtingsvoorzitter verwoordt de motivatie als volgt: "Door het terugbrengen van deze verloren gegane folklore is een historische traditie in ere hersteld, waarbij de doelstellingen van het gildewezen in deze jachtige onpersoonlijke tijd nog altijd zeer actueel blijken. Ons bezielt de liefde voor het dorp met zijn inwoners en de gedrevenheid iets toe te voegen aan de leefbaarheid in het dorp. Er is, in naam van de vooruitgang, al zo veel verdwenen, waardoor het oude karakter van het dorp veranderde: oude gebouwen, straten, gebruiken rondom kerk en café. Vrijwel niets is daarvan terug te halen. De bezielende gedachte van het doen herleven van een oude traditie was het gevolg van zorgvuldige overwegingen. Op de vraag wat het gilde wil bereiken antwoordt Vorstenbosch: "Op een of andere wijze kan men zich dienstbaar maken voor de dorpsgemeenschap. Wij zien het gilde als een vereniging, die politieke, noch economische of prestatiegerichtte belangen nastreeft. Er zijn in een dorp andere verenigingen, die dergelijke facetten nastreven. Wij presenteren ons op alle belangwekkende dorpsmanifestaties, zonder ooit door bovengenoemde belangen in opspraak te willen of kunnen komen.

Groot enthousiasme noodzakelijk

Voor het heroprichten van een gilde is groot enthousiasme noodzakelijk. "Daarbij telt niet wat iemand is, maar hóe iemand is. Het gaat om de geest in de organisatie. Dat is een teamgeest, die uitgaat van het plezier hebben in een gezellige club, die gevoel heeft voor traditie. Een uniform bevestigt die traditie en zorgt voor herkenbaarheid. Ons gilde is een dwarsdoorsnede van de Nistelrodese bevolking. Iedereen kan lid worden zonder onderscheid in sekse, rang of stand.

Mede daardoor was het mogelijk twee religieuze zusters als lid van het gilde te installeren. We willen broederschap, dienstbaarheid en trouw daadwerkelijk uitdragen. Niet alleen binnen het gilde, maar ook daarbuiten. We willen daarom eerbetoon brengen aan dorpsgenoten, die zich op een of andere wijze positief hebben onderscheiden voor onze gemeenschap. We luisteren belangwekkende gebeurtenissen in ons dorp op. We bieden hulp aan de medemens, voor zover het in het vermogen van ons ligt. Daarbij gaat het liefst niet om financiële of materiële hulp. Zo is een afvaardiging van ons gilde recent naar Polen gereisd, om er te onderzoeken of hulp (in de vorm van kennisoverdracht door gildeleden) de leef- en werkomstandigheden daar kon verbeteren." aldus de hoofdmans.

Veel steun ondervonden

De Stichting tot heropleving van het gilde benaderde in 1990 de gilden van Vorstenbosch en Huisseling voor de broodnodige informatie. Van beide werd veel steun ondervonden. Er werd een ledenwerfactie op touw gezet. Op de eerste informatie-bijeenkomst meldden zich ongeveer dertig geïnteresseerden. Het succes was voor een groot deel te danken aan de prachtige uitleg, die Jan van Grunsven van het Sint-Antonius Abt gilde uit Vorstenbosch over het gildewezen gaf. Direct meldden zich twintig leden en na de officiële inrichtingsvergadering meldden zich al weer twaalf nieuwe leden. De hoofdmans zegt: "We hebben wel geprobeerd uit het vaarwater van andere verenigingen te blijven. Zo zochten we nog enkele tamboers, maar ik heb er voor gepast, daarvoor naar de fanfare te gaan. Wij moeten onze mensen zelf kunnen opleiden. Negen jaar nadat de gilden waren opgeheven werd er in Nistelrode een handboogschutterij opgericht "Ons Genoegen", kortweg ook wel d'n doel genoemd. Is deze vereniging voortgekomen uit het toenmalige schuttersgilde? De initiatiefnemers van de stichting namen contact op met het bestuur van deze handboogschutterij. Uiteindelijk werd toch voor het geweer gekozen.

Gildedag 700-jarig bestaan Nistelrode

Met het oog op de festiviteiten rond "Nistelrode 700 jaar" ging het razendsnel. Op 15 september 1991 zou, in dat kader, het Vorstenbosche gilde een gildedag op Nistelroois gebied organiseren. Op 19 november 1990 werd de heroprichtingsvergadering gehouden. De motor achter deze heroprichting, Ton Vorstenbosch, werd gekozen tot hoofdmans. Enkele maanden na de oprichtingsvergadering zijn de leden massaal in de parochiekerk geïnstalleerd: 8 mei 1991 (daags voor Hemelvaart) om zeven uur.

Massale installatie

Om half zeven kwamen de gildeleden, aspirant-gildeleden (16 jaar en ouder) en gildejongeren (tot 16 jaar) bijeen voor het gemeentehuis. De gastgilden uit Vorstenbosch en Huisseling waren ook aanwezig. Bij deze gelegenheid werd een groepsfoto gemaakt. De gastgilden begeleidden het gilde Sint-Antonius en St. Catharina naar de gereserveerde plaatsen in de kerk, waar de genodigden al plaats hadden genomen. Pastoor H. Groothuijse, ook gildelid, combineerde in zijn preek het feest van Hemelvaart en de installatie van de gildeleden. Na de H. Mis leidde de hoofdmans van Kring Maasland de installatie in. De pastoor zegende vervolgens de gilde-attributen al zeggend: "Almachtige God, moge deze sjerpen en insignes, hoofdmanschild en koningsvogel voor de dragers ervan het teken zijn van broederschap en naastenliefde en moge allen die broederschap en naastenliefde beleven en uitdragen; niet alleen in het gilde, maar ook in het leven van alledag, amen." De heer Eijkemans nam alle leden van 18 jaar en ouder de eed af met de woorden: "Leden van het gilde Sint Antonius Abt - Sint Catharina beloven jullie de geschreven en ongeschreven traditionele wetten in het algemeen en die van het eigen gilde in het bijzonder te eerbiedigen

en na te leven?" De leden antwoordden: "Ja, dat beloven wij." Vervolgens overhandigde de heer Eijkemans de zeven leden van de overheid de sjerp en de hoofdmans zijn hoofdmansschild. De burgemeester spelde alle leden van de overheid het gilde-insigne op. De overheidsleden spellden op hun beurt ieder bij zeven gildeleden het insigne op. De aspirant-leden en de gildejongeren kregen een herinneringsinsigne. Na de mis ging iedereen naar de Brouwershoeve voor koffie met gebak. Op het gebak, gemaakt van blauwe fondant, was in geel het gildeëmbleem gespoten. Na over en weer geschenken te hebben uitgewisseld, werd die avond op ontspannen, prettige wijze verder doorgebracht.

Verbluffend

Wat er zich in dat ene jaar bij het Nistelrodese gilde afspeelde is verbluffend. Sommige gilden moeten vele jaren keihard werken om iets te bereiken. In Nistelrode was het er als bij toverslag. Er is flink aan gewerkt om voor de gildedag een compleet uitgerust gilde "uit de grond te stampen". Sommige gildebroeders van andere gilden hebben dat meewarig aangekeken: "Ze komen pas kijken, kom over twintig of dertig jaar nog maar eens terug". Je hoorde ze ook mompelen: "Geen wonder als er zoveel geld achter zit." En inderdaad; nog nooit werd een gilde zó snel, zó volledig van attributen voorzien: gildeschilderij (geschilderd door de Bosschenaar H. de Laat), koningsvogel, patroonsmedaillon, zeven medaillons voor de overheid, verguld zilveren gilde-insignes, herkenningsspelden voor aspirant-leden en jongeren, hoofdmansschild, hoofdmansstok met patroonheiligen in zilver, goud, lapis lazuli en ebbenhout, het dubbelzijdig gildevaandel, trommen, vendels, sjerpen en overige kleding. Zo'n grandioze verrijzenis zullen de arme lieden, die in 1855 het gilde moesten opheffen, nooit vermoed hebben! De Nistelrooise gildebroeders en -zusters zullen ook wel eens met hun ogen hebben geknipperd; zo snel ging alles. Het beste weerwoord op de kritische commentaren is misschien 'n oude spreuk: "Honi soit qui mal y pense" (Verdoemd hij die er slecht van denkt). Voorop staat dat het gilde integere bedoelingen heeft. Gildebroeder Becht verwoordt dat zo: "Alle gildeleden vormen samen één lichaam. Het gilde wordt gevormd door iedereen en staat klaar voor iedereen. Jong en oud, uit alle lagen van de bevolking, kunnen zich bij het gilde aansluiten. De diversiteit aan leden is enorm." Gildezuster Antoinette Verstegen meent: "Het mooiste van het gilde is dat rangen en standen er geen rol spelen."

Spraakmakend

Het standpunt van het Nistelrodese gilde over de vrouw in het gilde is overigens spraakmakend. Inmiddels is bekend dat het gilde zich graag als voorvechter voor het volledige lidmaatschap van vrouwen binnen het gildewezen opwerpt. Het Nistelrodese gilde heeft er duidelijk voor gekozen volledig open te staan voor vrouwen. Hoofdman Vorstenbosch heeft over het doorbreken van de traditie van "mannenvereniging" een duidelijke mening: "Natuurlijk hechten wij aan traditie, maar we beseffen ook dat we op de drempel van de eenentwintigste eeuw staan, we schromen daarom niet om, waar nodig, die traditie in te passen in deze tijd. "Op het congres van de gilden uit het Hertogdom Brabant, in 1991 te Bergen op Zoom, heeft hij hierover ook zijn standpunt geventileerd: "Een van de sprekers op dat congres had het over het opnemen van allochtonen in de gildes. Toen ben ik opgestaan en heb gezegd; "Voor we dat doen, moeten we eerst de vrouwen een kans geven." Gildezuster Tonny van der Linde: "De tijd is er rijp voor. Want wat kan een vrouw tegenwoordig niet? Door vrouwen het lidmaatschap te ontzeggen, schakel je bovendien vooraf hun capaciteiten al uit, zonder dat je ze een eerlijke kans geeft." Genieten doen de vrouwen van hun volledig lidmaatschap volop. Voor gildezuster Agaath Zegers is het gilde wel iets nostalgisch. "Maar de eensgezindheid onder de leden boeit me het meest." "Daarin schuilt de kracht van het ware gildeleven", beaamt Antoinette Verstegen.

Nistelrodese jeugdtamboers bij Europees koningschieten Genk, 1992.

Geen afbreuk aan de gildetraditie?

En Agaath Zegers neemt haar gidelidmaatschap serieus, want in 1992 schoot ze zich tot koning van haar gilde. Na 633 schoten over 25 ronden schoot zij de vogel eraf. Ze is ape-trots. Iedereen is er zich van bewust dat dit in de gildewereld nogal wat vragen op zal roepen. "We hebben vandaag historie geschreven. We halen de vrouwen uit de keuken en laten ze hun mannetje staan", zei de hoofdman die dag. De koningin meent: "Dat een gilde ook met de tijd mee moet gaan. En als een gilde vrouwen toelaat doet het heus geen afbreuk aan de traditie. Ik hoop dan ook dat het gilde van Nistelrode een voorbeeld kan zijn voor andere gilden." Zij ziet haar koningschap als een aanzet voor anderen om dieper over een en ander na te gaan denken. Haar koningsschot veroorzaakte inderdaad enige opschudding. Want Kring Maasland en de aangesloten gilden hadden daar geen rekening mee gehouden. De hoofdman zei: "Het zal wel voor de nodige problemen zorgen. Maar als gilde zullen wij die strijd niet uit de weg gaan. Wij staan volledig achter onze vrouwen."

Vastberaden

Dat zijn vastberaden woorden. In Nistelrode weten ze blijkbaar wat ze willen. In recordtempo zijn ze het gildewereldje "binnengedrongen". Ze hebben velen verbaasd doen staan: hun ledental, hun supersnelle aanschaf van attributen, hun standpunt en daadkracht. Voor de genoemde eenentwintigste eeuw zijn zij wel klaar. ■

**RESTAURATIE-ATELIER
DE TIENDSCHUUR**

Reeds jaren ervaring met
archief- en textielconservering

Kapelaan Poellplein 1, 5046 GV Tilburg, telefoon 013 - 368355

EEN VERBODEN TEERDAG IN SON EN BREUGEL

Inleiding

Er waren in Son en Breugel eertijds vier gilden: het St.-Catharinagilde en het St.-Barbaragilde te Son en het St.-Catharinagilde en St.-Barbaragilde te Breugel¹.

We praten in dit geval over 1685, maar genoemde gilden zijn veel ouder. Met name het St. Catharinagilde te Son is zeer oud; het bestaat al in 1459 als de gildebroeders van Kardinaal Philippus toestemming krijgen om op het altaar van de H. Catharina in de St.-Petruskerk te Son missen te laten lezen². Dit altaar bestond overigens al in 1436³.

Ook het St.-Barbaragilde te Son en de Breugelse gilden moeten al oud zijn. Dit kan worden afgeleid uit de altaren die in beide dorpen in de kerk stonden. Het was immers zo dat vroeger een kerkelijke broederschap (waaruit later de schutsgilden zijn ontstaan) een altaar voor hun patroonheilige oprichtte. Het omgekeerde kwam ook voor: een gilde noemde zich naar de patroonheilige van een reeds bestaand altaar.

Een altaar te Son voor Maria, Catharina en Barbara werd voor het eerst in 1652 vermeld. Te Breugel werd vanaf 1485 een Catharina-altaar genoemd en vanaf 1510 een Barbara-altaar³.

In die periode moeten ook de genoemde broedersschappen of gilden zijn ontstaan of reeds zijn opgericht. Het bezit van koningsschilden wijst er vervolgens op dat ze op dat moment schutsgilden zijn. Dit is dan in 1539 het geval met het St.-Barbaragilde te Breugel (een koningsvogel uit dat jaar) en in 1597 het St. Catharinagilde te Son (een koningsschild, geschonken door Petrus Joannis Fabricius ofwel Peter Janssen Smits).

Het is duidelijk dat deze gilden een sterke band met de rooms katholieke kerk hadden; ze kwamen er als het ware uit voort, bleven ermee verbonden, hadden er hun altaren en H. Missen en moesten zich ook richten naar de kerkelijke wetten.

Een van die aloude wetten voor het gilde was het verbod om zondags te schieten. Zo werd te Oerle de bedienaar van de kerk tot een boete veroordeeld omdat hij in 1426 op Sinksen (Pinksteren) samen met de andere schutters van het dorp op de papegaai⁴ had geschoten.

De bisschoppen van Antwerpen verboden aan het eind van de 16e eeuw de gilden om 's zondags voor 11 uur de papegaai te schieten of andere spelen te beoefenen. Anderzijds hadden gilden een grote vrijheid en werden dikwijls gesteund door de notabelen, die soms lid waren of schenkingen aan het gilde deden.

Natuurlijk werd het na 1648 bij de komst van de Reformatie moeilijker. Protestantse predikanten en uiteraard ook de protestantse overheden drongen voortdurend aan op onderdrukking en verbod van alle uiterlijk vertoon van het katholicisme, zeker ook van het optreden van de gilden.

De Raad van Brabant vaardigde op 18 februari 1649 een plakkaat uit waarbij het "de schuttersgilden in Brabant verboden werd eenige Paepsche ende superstitieuse vergaderingen te houden" etc..

Er mochten ook geen Bourgondische kruisen in hun vaandels of andere tekenen (van patroonheiligen) door de gilden gebruikt worden. Dezelfde resolutie werd op 16 december 1649 voor de Meijerij van Den Bosch afgekondigd.

De teerdag

In Son en Breugel moet er op 24 juni 1685 iets bijzonders aan de hand zijn geweest. Dat moeten we concluderen uit het feit dat alle vier gilden op dezelfde zondag, namelijk St.-Jansdag, hun teerdag hielden.

Het is bij de meeste gilden al vele jaren zo, dat zij hun teerdag houden op de feestdag van de gildepatroon of patrones. Dat is

voor het St. Catharinagilde 25 november en voor het St.-Barbaragilde 4 december. Ook waren vroeger dagen als Hemelvaart, Pinksteren en de meimaand in trek, zowel voor het koningsschieten als voor het teren. Zo'n teerdag begon met een H. Mis, gevolgd door een ontbijt en een vergadering, waarin nieuwe dekenen gekozen en gildebroeders aangenomen werden. Dikwijls werd dan een rondgang door het dorp gemaakt, waarna 's avonds de teeravond plaatsvond. Daarbij gebruikten gildebroeders en -zusters een maaltijd, zongen en dansten op de muziek van een speelman, terwijl het bier niet werd versmaad. De gilden uit Son en Breugel hebben om onbekende redenen een heel andere dag gekozen, 24 juni, de zomer was net begonnen. Mogelijk was er kermis in de dorpen maar daarvan is niets gebleken. En dat niet alleen: zij hebben het alle vier tegelijkertijd gedaan, maar niet op dezelfde plaats. Het Sonse Catharinagilde teerde bij Wijn Jan Wijnen, het Barbaragilde uit die plaats bij herbergier Peter Dominicus van Rijssel.

In Breugel werd de teeravond van het Barbaragilde gehouden in de herberg van Jan Franssen Vogels en het Catharinagilde aldaar teerde bij Aelbert Dirck de Schutter (ook: Schutters). Het leek wel afgesproken werk! Zouden ze het gedaan hebben om de overheid te provoceren? Ze mochten niet "teren en smeren", in ieder geval niet op zondag en mogelijk helemaal niet. Of ze ook in de kerk zijn geweest is twijfelachtig: de grote kerken waren leeg en in het bezit van de protestanten. De katholieken in Son zochten, evenals andere Brabantse katholieken, hun toevlucht in de schuurkerk. Trouwens: in veel kerken waar altaren van de gilden stonden waren deze voortijdig door gildebroeders leeggehaald om te voorkomen dat de kerkelijke attributen in handen van de protestantse overheid zouden vallen en verkocht zouden worden. In Son en Breugel is dat al eerder het geval geweest. In 1685 stonden er waarschijnlijk al geen altaren van St. Catharina en St. Barbara meer in de kerken. Uit de inventaris van 1653 van de Sonse kerk blijkt wel, dat onder de "nagebuieren" die beelden uit de kerk hadden gehaald verschillende familieleden van de latere gildebroeders waren, mogelijk ook zelf lid van een van de gilden⁵.

Het strafbaar feit

Uit de schamele resten van de archiefstukken hierover, is niet op te maken hoe die dag is verlopen⁶. Een fragment van een verklaring, oorspronkelijk uit het archief van Veghel geeft iets prijs van de gebeurtenissen. Deze verklaring begint met de mededeling dat door de vorster op 17 juni "alom is gepubliceert het placaat van dato 25 mei 1685" en dat acht dagen na publicatie hiervan, "wesende Sondag, vier distincte gilden in de herberge (volgen de namen en plaatsen) openlijk hebben geteert, gesmeert ende gelaegen gehouden van eeten en drincken" tegen de bevelen van de Hoogmogendheden in. Dit geeft al te denken: het plakkaat werd in Son en Breugel uitgevaardigd kort voor de gebeurtenissen. Dit was dus een zeer gerichte aktie!

Het strafbare feit werd vastgesteld door de vorster van Son en Breugel, Aelbert van Riet, geassisteerd door de ondervorster van St. Oedenrode, Hendrick Homburg. Zij spreken later onder andere van "soo groote extravagante maeltijden"!

Dan vermeldt de verklaring dat de herbergiers de lijsten van de "gelagslieden" moeten overhandigen zodat de boeten kunnen worden geïnd, zoals in het plakkaat was vermeld. "Doch zowel de waerden als degenen die geteert hebben, alsoo sij gewoon sijn daer van op haar boeck pertinente aantekening te houden sijn daervan in gebreecken gebleven".

Vervolgens vergaderen ten huize van Aelbert van Riet de schepenen op last van de Stadhouder, waar zij echter geweigerd hebben om in te grijpen "op een verwerp dat haer daerop eerst bij Advocaten moeten laten informeren"! Commentaar van Aelbert van Riet: dat doen ze alleen maar om de zaak te "difaieren en het Officie te frusteren"! De lijsten worden dus niet overhandigd, zodat moet worden ingegrepen. Vorster Aelbert van Riet vertelt wat er is gebeurd.

Overval

Op 18 juli gaat Jan Dirckx van Tiel, vorster te Erp, samen met Johan Jacob Fromme en Thomas Goloffs (een andere akte noemt hem Thomas van Beeck) "bedienen van het Officie" naar het huis van Jan Fransen Vogels te Breugel. En dan gaat het relaas verder: "Soo is voorgevallen dat twee van sijne voorgedde bedienden des nachts omtrent een uur buijten de deur gaande tot voldoening van de natuur (dit is doorgehaald, ze wilden het deftiger zeggen en schrijven in de kantlijn: om onder reverentie haer gevolg te doen), geen quaad vermoeden hebbende van eenigh quaetwillige ingesetene van Breugel, sijn overvallen, lossende op hen een roer (nb.: dit is een geweer) waardoor een der bedienden met name Jan Dirckx van Tiel, vorster van Erp, heeft gekregen vier wonden in sijn onderbuijck, twee in den arm die penetreerden, ende nog eenige andere soo in den arm als in de handt, alle gecau-seert door extraordinair groote hagel" etc.. Ze hebben dan "den gequetsten" in huis gedragen en op bed gelegd en vervolgen iemand naar Eindhoven gestuurd om een Chirurgijn te halen. Toen ze dan weer voor de deur kwamen, werden ze onmiddellijk omringd door genoemde kwaadwilligen die ook op hen het roer hebben gelost. Gelukkig ging de hagel alleen maar door hun kleren (zoals zij later verklaren: "dat soo door als langs haeren Rocken was geschooten"). We lezen nog dat de chirurg "ses uren bij den passient gebragt heeft ende hem verbonden, leggende in een groote pijn ende seer lamenteerende", etc..

Memorie op de gerichte

In "de Memorie op de gerichte", dat is een uitgebreide verklaring over het gebeurde door vragen en antwoorden tijdens de rechtszaak door advocaat en getuigen (waarvan slechts enkele fragmenten bewaard zijn gebleven), lezen we onder andere:

- dat de bedienden van het Officie met roeren zijn komen binnenvallen;
weerwoord: "dat sij met roers, pistoolen en degens gewapent sijn dat brengt haer ampt mede";
- dat eten en drincken in eene publicke herberge te commanderen (d.i. bestellen) is gewoonlijck en daer toe sijn de herbergen;

weerwoord: dat uit de plakaten van 4 juni 1683 en van 4 augustus 1685 blijkt dat herbergiers verplicht zijn aan het Officie bekend te maken als er personen in hun huis of herberg komen die tegen de plakaten handelen.

Inmiddels begint het "hogerop" te komen en dreigen er zware sancties. Op 3 september volgt er in opdracht van Stadhouder Jacob Boox een nieuw relaas van Aelbert van Riet. Hierin vermeldt hij dat de lijsten binnen 24 uur aan de Stadhouder moeten worden overhandigd op straffe van een boete van f 100,- per dag. Op 4 september schrijft hij dat alleen Wijn Jan Wijnen de lijst nog moet inleveren. Ook hebben inmiddels een aantal gildebroeders hun boete betaald en in de brief van 4 september somt Aelbert van Riet nauwkeurig alle gildebroeders op die nog moeten betalen, zowel uit Son als uit Breugel. Tevens vermeldt hij dat de vier gilden tesamen 200 gulden moeten betalen ten profijte van Jan Dirckx van Tiel voor zijn pijn, smart en meesterloon.

Lijsten van gildebroeders

Er zijn in totaal 6 lijsten, deels identiek, sommige als kladlijst, aangevuld met de namen uit het relaas van 4 september van de vorster. Sommige lijsten betreffen het wel of niet aanwezig zijn geweest op de bewuste avond, andere over het al of niet betaald hebben van de boete. Zonder daarover uitgebreid in detail te gaan is het wel interessant enkele namen te noemen en te totaliseren.

Het blijkt, dat het St.-Barbara-gilde uit Son op dat tijdstip minstens 34 leden (gildebroeders) had. Hieronder waren Wouter Hijberts van Kimmenaij, koning, de deeken Peter Dominicus van Rijssel, Peeter Jacobs, deeken, de zoon (Peter of Joost) van Coppelmans, deeken, Hendrick Joost van de Ven, deeken, Jan Dircks van Stiphout, deeken en van der Lit (mogelijk Hendrik), vaandrig.

Er waren ettelijke vrouwen in het gezelschap. Zo waren er onder andere Josijn Borchouts (dit was Josijn de Grooff, de vrouw van Jan Borchouts), Lijsbeth Jan Aerts, Anneken Huipen Wouters (dat was de ongehuwde dochter van Huijbert Wouters van Kemenade) en Goortjen Teunis Tibos, op dat moment of later de vrouw van Wouter Huiberts van Kemenade. Andere gildebroeders waren Willem Teunis van Kimmenaije, Claes Jansen van Beeck, de schepen Peter Claessen van Beeck, Willem Joosten Dickens, Paulus Maasackers en andere. Allen bekende en notabele dorpelingen, vrijwel allemaal familie van elkaar. Er waren ook nog gasten, zoals Pauwels (van Geldrop) en Jan van Aggel, zwagers van Peter Dominicus van Rijssel. De controverse tussen de protestantse bestuurders, waaronder de lastige en zelfs beruchte vorster Aelbert van Riet en de gildebroeders krijgt ook een andere dimensie als we zien dat een behoorlijk aantal gildebroeders een functie had in het Sonse dorpsbestuur. Peter Dominicus van Rijssel bijvoorbeeld was enige jaren later burgemeester en diverse andere gildebroeders waren armmeester, kerkmeester of schepen.

Het Sonse Catharinagilde dat bij Wijn Jan Wijnen teerde had de kleinste lijst. Teunis de Schoenmaker was koning, Frans Dielissen vaandrig, Gerit Cornelis, de knecht van Joost Luijccassen van de Ven, deeken, Jan Peeter Nijen, deeken en Jan Wouter Vogels keizer. Hij werd in 1669 keizer en schonk het gilde een groot keizersschild met zijn familiewapen erop. Hij was onder andere in 1686 president-schepen te Son. Gezien dit bijna voltallige bestuur rijst het vermoeden dat er nog heel wat meer gildebroeders waren die echter niet op de teeravond geweest zijn.

In Breugel telde het St.-Barbaragilde 23 gildebroeders. Hierbij waren onder andere Aert Jacob Peters, deeken, Joost Goort Joosten, deeken, Jan Fransen Vogels (de herbergier), deeken, Willem van de ven, koning, Dirck Wijlters, huismansdeeken, Aert Peter Joosten deeken, Wijlt Antonis Melen, deeken en Drieck de Timmerman, hoofdman. Ook hier waren er gasten waaronder Claas Jansen, schepen. Enkele vrouwen (gildezusters): Anneken Philips, Teunissen Jacobs, Mechtelt Peters, Marijcken Andriessen en Jenneken Jansen Peters.

Dan het Breugelse St.-Catharinagilde. Hier tellen we 14 gildebroeders. Koning is Willem van de Ven, deeken Jan Aelberts, zoon van de schutter, dan Jan Schuttiens, deeken, Willem Teunis, deeken en Luijcas Ariens, koning. Gildebroueders waren onder andere Jan van Muppel (op een andere lijst Jan van Empel) en Mattijs en Peter Jan Schuttiens. De gildezusters: onder andere Barbara Joosten en Jenneke Jan Tijssen.

Tekeningen: L. v.d. Sangen, Best.

De nasleep

De affaire betreffende de gekwetste Jan Dirckx van Tiel loopt nog enige tijd door. In de aanklacht lezen we: "dat de Regenten het Corpus ende de gemeene ingesetenen van Breugel sullen gehouden wesen aan hen op te leggen ende te betaalen sijn meesterloon en andere onkosten ende voor sijn pijn en smerte, verlet ende versnijen een somme van een hondert gulden, op peine dat bij nalatigheijt met de militaire handt daartoe sal worden geconstringeert" en dan nog "ten behoeve van sijne arme weduwe en kinderen in cas hij van sijne ontfangene quetsuren nogh mogt komen te overlijden" etc..

Met de betaling en afwikkeling loopt het nog niet naar wens, want in een fragment, vermoedelijk dd. 14 januari 1686 lezen we dat de deurwaarder in opdracht van de Raad van Brabant "in gijseling moet nemen de personen van Jan Fransen Vogels en Aert Peter Jacobs, inwoonderen van Breugel, tot voldoeninge van tweehonderd gulden, op ende ten behoeve van den persoon van Jan Dirckx van Tiel".

Op 7 mei 1686 geeft de Stadhouder van Peelland aan vorster Aelbert van Riet opdracht om Jan Fransen Vogels onmiddellijk te vragen of deze wel of niet het proces wil beëindigen. Van Riet gaat er heen en schrijft op 8 mei daaraanvolgend: Jan Fransen Vogels gaf als antwoord: "Ick hoor ende sijt". Op 22 november 1686 verklaren getuigen dat Jan Fransen Vogels, die zei dat hij niet wist dat het proces tegen hem "vortgonck", op de vraag of het "sijn wille nijet en was om het proces te laeten steken tegens den officier", geantwoord heeft: Ja.

Op 15 mei 1687 verklaart Jan Dirckx van Tiel, vorster van Erp, dat hij van de stadhouder 100 gulden heeft ontvangen wegens het dorp van Breugel voor zijn "quetsure, meesterloon, pijn en smert".

De teerdag heeft geen goed gedaan

Dit is het laatste wat wij over de affaire van de teeravond en zijn gevolgen lezen. Mogelijk is Jan Fransen Vogels nog langer verwickeld geweest in gerechtelijke procedures, maar daarover zwijgt het archief van Son en Breugel.

Over de gildebreeders horen we daarna nog weinig. Het Sonse St.-Catharinagilde blijft voortleven tot op de dag van heden. Over de beide Barbaragilden vernemen we niets meer. Het Breugelse St.-Catharinagilde komt nog een keer in opspraak tegen het eind van de 18e eeuw, als zij bij een proces over het "Catalijneveld" worden betrokken. Daarna valt ook over dat gilde het doek.

Wel zou een voorzichtige conclusie kunnen zijn dat de Reformatie het voortbestaan van de gilden ongunstig heeft beïnvloed. Het vergt veel moed en uithoudingsvermogen om zich tegen de (over)macht zoals hier door enkele protestantse bestuurders werd uitgeoefend te blijven verzetten. Mij lijkt dat de teerday op 24 juni 1685 de gilden in Son en Breugel geen goed heeft gedaan. ■

T. van Dooremolen

Bronnen:

1. Heem Son en Breugel 1985 no. 1.
2. Cartularium van het St. Catharinagilde Son.
3. De oude dekenaten van Cuijk, Woensel en Hilvarenbeek, deel I (Bannenbergh, Frenken en Hens), Nijmegen 1968.
4. Nagemaakte vogel waarop geschoten werd.
5. Heem Son en Breugel 1990 no. 1.
6. Son Recht. Arch. R104

HOE GERAKEN GILDEN AAN GELD?

De loterij een beproefd, eeuwenoud middel

Een gilde in leven houden vergt overtuiging, toewijding, inzet, enthousiasme en idealisme. Wat baat dit alles indien de nodige financiële armslag ontbreekt? Menig initiatief vereist geld: een gildekamer inrichten, een nieuw beeld of vaandel laten maken, een gildefeest of een schietspel organiseren. Dit alles is niet mogelijk indien er geen boter bij de vis aanwezig is.

Het zoeken naar geld stelt niet alleen problemen in onze tijd, maar is een gebeuren zo oud als de straat. Blikken we nog maar even terug naar de zestiende eeuw, de laatste periode van de grootste schutterswedstrijden. De gilden werden beschouwd als de "ambassadeurs" van de stad. De schutters die naar wedstrijden togen of een schietspel inrichtten, moesten door hun prestaties alles in het werk stellen om de eer van de stad te verdedigen. Deze opdracht bracht met zich mee dat de gildebreeders konden rekenen op de steun van de overheid en dit onder alle vormen. Deze hulp bleek nochtans niet altijd voldoende. Er moesten andere bronnen aangeboord worden.

De meest diverse instellingen en verenigingen namen hun toevlucht tot een middel dat heden ten dage nog altijd op grote schaal wordt toegepast: het inrichten van een loterij. Ook de gilden voelden zich destijds niet te min om op deze wijze te zorgen voor de nodige financiën.

In 1517 bevond het Sint-Jorisgilde van Gent zich in een alles behalve gezonde financiële toestand. Zij had schulden gemaakt voor haar kapel en voor haar galerij. Ten einde raad richtten de Gentenaren een verzoek tot keizer Karel. En ja, ze kregen voldoening. Op 13 oktober 1517 verleent hij een octrooi om een loterij in te richten.

De Grote Gulde van de Voetboog van Mechelen was omstreeks 1513 begonnen met in haar hof een "schoone galerie te maken, meest blauwen wercke" en ze wenste dit werk te voltooien. Ze richtte zich tot de centrale overheid om toelating te bekomen een loterij met "zilveren pryzen ende juweelen" te mogen houden. Op 20 augustus 1519 werd de toestemming verleend. Er mochten loten ingelegd worden van 1 september 1519 tot de eerste zondag van de vasten 1520. Het begin van de trekking werd vastgesteld op de eerste vrijdag van Pasen 1520. Bovendien werd een vrijgeleide verleend aan al wie de trekking wou bijwonen te beginnen veertien dagen vóór het begin van de loterij en acht dagen ná de trekking. Andere loterijen omstreeks deze periode werden verboden.

Op 27 juni 1524 werd door de keizer toelating verleend aan de Onze Lieve Vrouwegilde van de Voetboog te Nijvel. Er mocht een loterij van tinnen prijzen worden georganiseerd. Het was een eenmalig octrooi. De gilde mocht de trekking stellen op een dag die haar het beste uitkwam, maar moest de gebruikelijke voorwaarden toepassen. Ook hier mochten de belangstellenden van een vrijgeleide genieten. De winst was bestemd om de grote onkosten te dekken, die de gilde gemaakt had voor het aangekochte huis. Dit hadden ze gedaan "ter ere van de stad en de breederschap".

In datzelfde jaar, 1524, werd op 29 november toestemming gegeven aan Aerde Nuts (Kapitein en deken van de "bruederschap oft gulden vande coleuveniers" binnen Maastricht om een loterij te houden. Deze begon met Pasen 1525 en moest eindigen op Sint-Remeys (28 november) daaropvolgend. Waarvoor de gilde, met 150 leden, het geld nodig had, werd niet vermeld.

De "guldebreeders vanden hantboge der jonger gulden van "Sint-Anthonis" te Merchtem, kregen op 26 april 1539 een octrooi om een "lotherie van tinnewercke" uit te schrijven. Niet minder dan drie schuttersgilden ontvingen in 1547 de toestemming voor een loterij: De koning, overdeken, gezworenen en leden van de Groote Gulde vande Cruysboge binnen Brussel kregen op 28 april die toestemming.

Op dezelfde dag werd die ook verleend aan de Groote Gulde van O.L. Vrouwe (Grote Voetboog) binnen Leuven. Voor het houden van een loterij werd diezelfde dag ook nog toestemming verleend aan "coninck, overdeken met begeleiders ende gemeyne guldebreeders vande schutterye vanden edelen cruysboge van Sint-Joris binnen de stad van Middelborch in Zeeland". Het Middelburgse Sint-Jorisgilde had in 1540 door uitbreiding van de haven haar behuizing moeten afstaan. Er werd uitgekeken naar een nieuwe hof. Die werd gevonden op de terreinen van het klooster van de Zwarte Zusters of St.-Aechtenhuis (met Begijnhof) aan de Balans. nadat hier de doel was ingericht, wilde men ook een huis voor de vergaderingen. Het kloostergebouw leek daarvoor niet zo geschikt. In ieder geval moest het verbouwd en hersteld worden. Daarvoor ontbraken de benodigde financiën. Daarom werd besloten een loterij te houden "tot onderhoudenisse ende exercitie van de schutterie vande voetboghe. Pas in 1553 werd een voorbereidingscommissie ingesteld, die het verder verloop van de loterij organiseerde.

De Grote Gilde van de Voetboog (de Oude Gilde) of Gilde van Onze Lieve Vrouw van Leuven wendde zich in 1552 tot de keizer voor het verkrijgen van de toelating van een loterij. Met de opbrengst zou hun kapel van Onze Lieve Vrouw van Ginderbuiten opgesmukt worden.

Als laatste kan nog vermeld worden een octrooi van 6 januari 1559 voor het houden van een loterij. Het werd toegekend aan "de geswoere deekens ende guldebreeders vanden coleuveniers gulde te Bruessele."

Zijn onze hedendaagse gildebreeders van mening veranderd om geld in te zamelen? Neen, hij blijft "de eeuwige gildebreeder!" ■

E. van Autenboer

WAAROM GILDEBROEDER?

Een persoonlijke verkenning,¹

De voorzitter van de Federatieve Studie-, Archief- en Tentoonstellingscommissie hield op de themadag over de Noordbrabantse gilden in Eindhoven op 17 oktober 1992 een spreekbeurt. Als Tilburgse stadsarchivaris koos hij bewust niet voor een historisch onderwerp, maar "onderzocht" in zijn lezing de motieven en vragen, die leidden tot zijn eigen gildebroederschap. Die beweegredenen hebben zijns inziens een algemener karakter; gelden voor meerderen.

Vraagstelling

In de nacht van Oud- op Nieuwjaar 1974-'75 werd ik door de buurman van mijn ouders uitgenodigd om eens met hem mee te gaan naar een schietavond van zijn Gilde, het Tilburgse 'Koninklijk Handboogschuttersgilde Sint Sebastiaan van Willem III'. Om U even te laten kennismaken wil ik hier kort een paar historische feiten over dat Gilde geven. De oudste vermelding ervan dateert van 1504, de oudste bewaarde koningsschilden zijn van omstreeks 1560. In 1652 verleende Lancelot Schetz van Grobendonck, heer van Tilburg en Goirle, in navolging van zijn voorouders het gilde een nieuw reglement of 'kaart'. Het gilde bleef ondanks de moeilijke periode van de Bataafs-Franse tijd bloeien tot voorbij het midden van de 19e eeuw, zo zelfs, dat koning Willem III in 1849 eerst voor zijn zoonje Maurits en na diens vroege dood voor zichzelf het beschermheerschap aanvaardde. Na ca. 1875 volgde een periode van verval, die uitliep op het staken van de activiteiten in 1891 en op een langzaam uitsterven. Pas in 1966-'67 werd het Gilde nieuw leven ingeblazen door initiatieven van een kleinzoon van de laatstlevende oorspronkelijke gildebroeder, en met de positieve medewerking van de gemeente Tilburg in de personen van burgemeester Becht en wethouder Harrie Pontzen. De eerste werd al vlug gildeheer en de tweede gildebroeder samen met enige afstammelingen van negentiende-eeuwse gildebroeders en een aantal van hun vrienden.²

Driekwart jaar na mijn eerste kennismaking werd ik door Hoofdman Cees van Dun, die zich zeer geïnspireerd voelde door de idealen van zijn voorouders, geïnstalleerd tot lid van dit herboren gilde. Twee jaar later was ik lid van de gilde-overheid in de functie van oudraad-schrijver en weer twee jaar daarna zat ik in de tentoonstellingscommissie voor het landjuweel in Oirschot, de voorloper van de federatie-commissie waarvan ik nu voorzitter ben.

Waarom ben ik toen op die uitnodiging ingegaan?

Waarom ben ik zo'n actief lid van het Tilburgse Sint-Sebastiaansgilde geworden en wil ik het ook blijven? Waarom ben ik vervolgens ook in Kring en Federatie actief geworden?

Als ik alles op een rijtje zet kan ik vijf motieven of misschien motiverende situaties onderscheiden, die in mijn leven min of meer chronologisch na elkaar komen, maar die naar ik stellig meen ook een soort logische volgorde vertonen. En ik heb het vermoeden dat ze ontdaan van de specifieke persoonlijke omstandigheden en feiten en in wisselende melange wel eens kenmerkend kunnen zijn voor de huidige gildebroeders in het algemeen en dus een verklaring kunnen geven voor de aantrekkingskracht die de gilden nu en in het nabije verleden op hen hebben uitgeoefend.

Familiemotief

Allereerst hebben we daar dan wat ik zou willen noemen het 'familiemotief'.

Van jongs af aan ben ik bekend geweest met het verschijnsel gilde doordat er in mijn familie een gezin was dat geheel met

het Tilburgse Dionysiusgilde verknocht was. Dat was het gezin van een nicht van mijn moeder, wier man het tot gouden jubilaris van zijn gilde heeft gebracht, en die zelf in Tilburg bekend is geworden onder de eretitel van 'Gildemoeder'. Er wordt wel beweerd dat zij lange tijd de enige vrouw in de stad geweest is met een wapenvergunning, hoewel ze de buks naar mijn weten nooit echt gehanteerd heeft. Het verhaal zal dan ook wel niet waar zijn. Maar zij was wel degene die alle huishoudelijke zaken bij Sint Dionysius regelde en zoals dat in de meeste huishoudens wel gaat, ook 'en passant' nog een paar dingen meer. Reden genoeg voor onze Koningin, om haar bij gelegenheid van haar tachtigste verjaardag door de burgemeester een zilveren eremedaille op te laten spelden, ook al zo'n unicum, want de dames kwamen in het gildewezen tot voor kort over het algemeen niet aan zilver toe. Ze is enige jaren geleden met gilde-eer begraven en na haar dood bleek, dat ze aan haar gilde een bedrag voor een prijsverschieting had nagelaten, haar manier om de heren postuum in haar geest aan het werk te houden. Ze moesten er maar iets voor doen, voordat ze de borrel verdiend hadden! Het was een klein vrouwtje, maar met een groot karakter. Zij heeft mij, toen ik later geschiedenis studeerde, het gildeboek en andere archivalia van haar gilde, die zij onder haar beheer had, ter bestudering uitgeleend, en ik moet u zeggen dat er, toen ik die oude paperassen waaronder de akte van oprichting door de Vrouwe van Tilburg en Goirle uit 1665, probeerde te lezen, een vonk is overgesprongen, die stellig mede aanleiding is geweest voor mijn latere beroepskeuze. Maar het heeft zeker ook bijgedragen aan mijn blijvende belangstelling voor die min of meer historisch, en in Tilburg toen door hun vaak groen uitgeslagen jacquet-jassen eerder ouderwets, uitgedoste zonderlinge broederschappen, met zo'n eerbiedwaardige komaf.

Later kwam ik erachter, dat mijn moeders nicht niet het enige familielid was, dat lid van een schuttersgilde was geweest. Toen ik me halverwege de zestiger jaren, als regelmatige scriptie-klant van het Tilburgse gemeentearchief, daarnaast ook met mijn eigen genealogie bezig ging houden, ontdekte ik van lieverlee vele banden met traditioneel sterk aan het Tilburgse Sint-Jorisgilde verknochte geslachten, zoals de Van Roessels, de Colens, de Sebregtsen en ga zo maar door. Het sprak sterk tot mijn verbeelding.

Maar het was niet het enige.

Mijn vader was afkomstig uit Zeeuws-Vlaanderen en daar bloeit nog steeds een variant op ons gildewezen. De 'schietingen' zijn er niet van de lucht. Ik heb nog een foto, waar een overoudoom tussen zijn wapenbroeders martiaal met boog en pijlen zit te pronken. Omstreeks mijn eerste communie kreeg ik van mijn grootvader, alsof het zo hoorde, een speciaal uit het land van Hulst geïmporteerde handboog met bout cadeau, die ik overigens nooit heb kunnen spannen.

Mijn vader was in de jaren '50 lid geworden van een van de talrijke Tilburgse handboogsportverenigingen, geen gilde dus. De mooie zogenaamd Turks eiken boog waarmee hij naar mijn weten nooit enig toernooi, tenzij op het geluksblazoën, heeft gewonnen, hanteer ik nog steeds, zo niet te zijner eer, dan toch zeker met enige piëteit en in zijn geest: ik win ook nauwelijks iets. Behalve dan dat ene schild, dat ooit op een gilde-kringdag voor de beste hanteerder van een oude handboog ter beschikking werd gesteld. Ik had het eerlijk verdiend, want ik was de enige die mee durfde doen. De boog is mij echter zo dierbaar, dat ik nooit op het moderne materiaal voorzien van vizier en stabilisatoren ben overgestapt.

Mijn meest dierbare familiestuk in dit verband is een antieke gedraaide "gaanstok" oorspronkelijk met nep-zilveren knop, die decennia-lang in mijn moeders ouderlijk huis op zolder heeft gelegen. Hij diende daar inmiddels doeleinden, die geheel afweken van de oorspronkelijke functie, maar hij was goed geconserveerd. Ik heb de illusie, dat de stok ooit heeft toebehoord aan een van de voormelde gildebroeder-voorouders, maar dat zal wel niet. Het geeft mij wel de vol-

doening, dat ik in mijn gilde, waar het gaan met zo'n stok echt een traditie is, de enige ben met een heus familiestuk. Familietraditie, werkelijkheid of illusie, alibi of legitimatie? Ik denk, dat heel veel gildebroeders in Brabant zulke verhalen kunnen vertellen en dat vaak zelfs de eerste en heel terechte reden voor hun lidmaatschap van het plaatselijke gilde is geweest. Maar is familietraditie op zich zelf op den duur en zeker in deze tijd voldoende motief om het gildewezen mee in stand te houden? Ik denk dat er meer voor nodig is. En er was bij mij ook meer.

Brabants motief

Via nog een ander familielid kom ik bij mijn tweede motief, dat ik het 'Brabants motief' zou willen noemen. Ik ben weliswaar door afkomst maar een halve Brabander, maar ik ben er geboren en getogen. Vooral dat laatste. Als kleine jongen sjouwde ik veel in het kielzog van een bij het N.C.B.-onderwijs werkzame tante over het Brabantse platteland in een cirkel van zo'n dertig kilometer rond Tilburg. Dat was toen nog niet de N.C.B. van Latijnhouders, maar die van Rector Bekkers, op wiens knie ik wel eens tijdens een sportdag naar volksdansende boerendochters en levende pyramides bouwende boerenzonen heb zitten kijken.

Mijn tante werd in de vijftiger en vroege zestiger jaren regelmatig bij kringdagen en landjuwelen gevraagd als jurylid voor de optochten, het keuren van de vaandels en standaarden en niet te vergeten, haar specialiteit, de beoordeling van het gildedansen. Zo heb ik bijvoorbeeld als een soort secretaris achter haar aangehobbeld bij het Landjuweel in 1959 in Tilburg. Er zijn markante gildebroeders, zoals Carel Schade en Jan van de Mortel, die ik mij nog uit die tijd kan herinneren. Het laatste deel van haar carrière was mijn tante directrice van de huishoudschool in Hilvarenbeek, en daar kwam ik in aanraking met dat merkwaardige en zo tijdgebonden verschijnsel: de Groot-Kempische Cultuurdagen. De leerlingen van haar school verrichtten er hand- en spandiensten voor. Het waren denk ik de laatste duidelijke manifestaties van wat ik maar het "Brabantisme" noem.³ Twee typische vertegenwoordigers daarvan kruisten nog mijn pad: Dr. P.C. de Brouwer was de eerste rector en Fr. Siemer jarenlang, tot in de vijftiger jaren nog als invaller, geliefd en gerespecteerd leraar aan het Sint Odulphuslyceum in Tilburg, de school waarop ik van 1954 tot 1961 zat. Ik heb ze allebei nog net in leven gekend, en hun geest waarde op de school nog lang rond, zeker als je erbij bedenkt, dat hun leerlingen of jongere collega's, zoals de classicus Dré van Spaendonck en de neerlandicus en vooral ook kunsthistoricus Dr. Frans Vercammen, ook weer mijn leraren waren. Vooral die laatste, generatiegenoot tenminste van mannen als Frans van der Ven (onder pseudoniem bekend als de dichter Frank Valkenier) en Gerard Knuvelde, wist heel wat leerlingen die daar gevoelig voor waren interesse bij te brengen voor de Nederlandse cultuur in het algemeen, en voor die van de eigen omgeving in het bijzonder. Voor de maandelijkse bijeenkomsten met lezingen van die 'kring' wist hij ook mij te interesseren.⁴ Het is een wezenlijk deel geweest van mijn opvoeding. Maar er was op die school nog zoveel meer om aan leerlingen die daarvoor gevoelig waren een klap van de Brabantistische molenwiek te bezorgen. Ik denk dan bijvoorbeeld aan de nachtelijke voettocht op de eerste zondag van mei naar de 'Zoete Lieve Moeder' in Den Bosch. Ik denk daarbij ook aan het uit volle borst na elke plechtige schoolmis door de 'Schola Cantorum' geïntoneerde "Lied van de Brabantse eer" waarin de tekstdichter Siemer "De Brabantse man en de Brabantse vrouw, geslacht aan geslacht tot in eeuwigheid" Maria's lof laat zingen, Maria die genoemd wordt "de Hertogin van heel onze landstreek, gouw aan gouw"⁵. Kortom, we kwamen er bijna niet onder uit, tenzij we er ons nadrukkelijk tegen gingen afzetten. In mijn generatie gebeurde dat echter nog net niet zo nadrukkelijk en algemeen als in de generatie meteen daarna, die in Tilburg de Katholieke Hogeschool tot Karl Marx Universiteit

omdoopte. De twijfel kwam echter wel met de jaren. Ik bespeur in mijzelf een soort van tweeslachtigheid: een zeker gevoel van geborgenheid in het eigen Brabantse nest is mij niet vreemd geworden en tegelijk is een duidelijke argwaan ontstaan tegen dit vaak op valse gronden gepre-dikte regionalisme. Het had bovendien alle kansen in zich voor verworping in bedenkelijke richting, wat dan ook in de decennia daarvoor helaas bij deze en gene is gebeurd. Zeker als overdreven regionaal bewustzijn uitmondt in ruimtevrees en de neiging je af te sluiten van maatschappelijke ontwikkelingen en als elke impuls van buiten wordt ervaren als een inbreuk op een kwetsbare eigenheid, kortom als het tot isolationisme aanleiding geeft, dan moeten we gaan oppassen. Dan wordt het 'Brabantse gevoel' tot een zeer te wantrouwen motief voor het gildebroederschap.

Cultuur-historisch motief

En daarmee kom ik aan mijn derde motief, dat weer nauw met de vorige twee verbonden is. Ik noem dat nogal ruim het 'cultuur-historisch motief'. Ik denk dat heel veel gildebroeders, net zoals ik, zeer geïnteresseerd zijn in de geschiedenis en zeker in die van hun eigen woonplaats of geboortestreek. Ik hoef daarvoor, nu u weet welk vak ik uitoefen, natuurlijk voor wat mijzelf betreft geen bewijzen meer aan te dragen. Hoogstens zou ik er nog aan kunnen toevoegen, dat ik in mijn interesse altijd gebalanceerd heb tussen de geschiedenis en de kunstgeschiedenis en dus bijvoorbeeld indertijd in Nijmegen met grenzeloze belangstelling de colleges van prof. Frits van der Meer over de Christelijke iconografie heb gevolgd. Ik hang ook erg aan de tastbare herinneringen van ons verleden, zonder overigens onze eigen tijd het recht te ontzeggen daar nog wat aan toe te voegen. Ik vind het dan ook de grootste uitdaging voor een goed monumentenbeleid om te zorgen voor het harmonisch of soms ook wel eens spannend samengaan van oud en nieuw. Dat spanningsveld is bij de gilden zeker aanwezig. Het is toch ongelooflijk wat er aan historische schoonheid en boeiende tradities door onze voorouders in onze gilden is overgeleverd. En wat een uitdaging, om dat in ons eigen leven te mogen inpassen en vervolgens opnieuw beleefd door te mogen geven aan volgende generaties. Voor een zeer specifieke en boeiende uiting van die traditiegebonden cultuur hoeven we in de tentoonstelling, die de aanleiding van dit symposium is, maar om ons heen te kijken. Ik wil daar nog iets aan toe voegen. Wat voor deze en nog veel meer Brabanders geldt, geldt zeker ook voor de alloctonen onder ons. Daarom kan het 'cultuur-historisch motief' zonder dat de eerste twee hier geschetste motieven aanwezig kunnen zijn, voor een allochtone Brabander toch impuls genoeg zijn om belangstelling te krijgen voor het plaatselijke gilde. Ik zou zelfs verder willen gaan, en dat is dan mede gebaseerd op ervaringen die in de studiezaal van het Tilburgs gemeentearchief opgedaan heb. Niet in Tilburg geboren of getogen mensen lijken vaak méér oog te hebben voor de waarde van de tastbare overblijfselen van de geschiedenis van de stad en er méér aan te hechten dan de Tilburgers zelf. En in het algemeen ervaar ik dat betrekkelijke buitenstaanders soms juist omdat ze niet gehinderd worden door valse sentimenten beter in staat zijn het wezen van een historisch verschijnsel te begrijpen dan het 'eigen volk'. Ik denk ook dat wij gildebroeders, als we eerlijk zijn, moeten toegeven dat wij waar het om het onderscheiden van echte of vermeende tradities gaat, meermalen gevoelig voor de spiegel van onze eigen geschiedenis zijn gezet door niet uit de plaats afkomstige medeleden, die zich niet gehinderd door vooringenomenheid, bijvoorbeeld hadden gezet aan de eerlijke bestudering van de plaatselijke archieven. Ik denk daarom dat het cultuur-historisch motief, hoewel misschien niet het enige, een zeer goed motief kan en mag zijn voor toetreding tot een schuttersgilde en dat het zelfs een waarborg kan zijn tegen kritiek- en smakeloosheid. Het kan ons bovendien behoeden voor de gevaren, die de twee eerste motieven in zich hebben.

Sociaal motief

Ik kom nu aan mijn vierde motief, dat misschien in deze tijd niet exclusief voor de schuttersgilden geldt, maar waar ze door hun historie en ook door de actuele werkelijkheid wel bij uitstek aan tegemoet kunnen komen. Ik noem dat het 'sociale motief'.

Ik ben een mens die ergens bij wil horen. Ik wil dat ook laten zien. Ik heb er daarom dus ook geen moeite mee om, nu ik voor twee jaren de functie van Cornet heb gekregen, mijn Gilde in de optocht met de standaard vooraf te gaan. Net zo min overigens, en de gildebroeders moeten me de vergelijking maar vergeven, om met carnaval de boerenkiel in de eigen kleuren van mijn carnavalsvereniging te dragen. De vergelijking is overigens zo gek nog niet. Beide verschijnselen, de gilden en de vastenavondviering, vinden hun oorsprong, zij het als tegengestelden, in dezelfde cultuur. De schutters- en ambachtsgilden brachten ordening in de plaatselijke samenleving, het gilde van de blauwe schuit zette die orde bewust enige dagen op zijn kop. Als er nu Bossenaren of Bredanaars zijn die me meewarig aankijken, wanneer ik het over Tilburgs carnaval heb, dan hebben ze ongelijk. Het moge dan zo zijn, dat we bij ons pas sinds ruim 25 jaar weer voor onze zotte overtuiging uit durven komen, toch is de vastenavondviering er al heel oud. We hadden in Tilburg alleen het ongeluk dat Monseigneur Zwijsen er zich nog geruime tijd rechtstreeks met de zielzorg bleef bemoeien ook toen hij al bisschop was, en zodoende de gelegenheid kreeg om er persoonlijk op toe te zien hoe zijn kapelaan en opvolgers het verderfelijk kwaad van de losbandigheid wisten te onderdrukken door te dreigen met de weigering van de sacramenten en door in de daaropvolgende conflictsituatie handig de zogenaamde arbeidende stand tegen de notabelen uit te spelen.

U moet nu niet denken, dat ik van mijn onderwerp afdwaal! Onder die losbandige notabelen waren namelijk volgens de bewaard gebleven dagboek aantekeningen van kapelaan Van der Lee in die jaren (1856-'57) heel wat prominente gildebroeders, ja zelfs de zoon van een kerkmeester van 't Heike, die ooit koning van Sint Sebastiaan was. Zwijsen won dus en het Rooms Katholieke kerkelijk gezag kreeg in die tijd in Brabant ook een vaste greep op het wereldlijk gezag. Al vlug was daarom wat kerkelijk niet door de beugel kon ook een aantasting van de openbare orde geworden. Deze hele historie, waarop ik hier nu niet verder in kan gaan, is zodoende erg leerzaam in het kader van het onderwerp van vandaag⁶. Gerard Rooijackers zal straks nog komen te spreken over de vermeende traditionele gezagsgetroouwdheid van de gilden. Ik wil er hier al wel uit concluderen, dat diegenen die in het midden van de negentiende eeuw in de plaatselijke samenleving verantwoordelijke posities bekleedden en zich ook maatschappelijk dienstbaar opstelden, ook met elkaar in de beslotenheid van hun broederschap ontspanning vonden. Maar dat niet alleen, zij zullen er zeker ook elkaar geïnspireerd hebben en zich aan elkaar hebben kunnen spiegelen. In dit geval was dat kennelijk een eensgezind verzet tegen een inbreuk op de eeuwenoude volkscultuur gekoppeld aan de vrijheid van meningsuiting en vereniging en vergadering, maar we kunnen ervan overtuigd zijn, dat het voor de totale maatschappelijke activiteit van de toenmalige gildebroeders gold. Zeker heeft deze functie van de gilden in Tilburg, door de opkomst van andere meer in de tijd passende vormen van gezellig vertier in de tweede helft van de vorige eeuw zeer aan belang ingeboet. Maar ik denk toch dat de overtuiging, dat het gilde een samenbundeling van maatschappelijk bewustzijn en activiteit kan zijn, juist door de maatschappen en ontspannende omgang van de gildebroeders en -zusters met elkaar, ook voor deze tijd nog op kan en moet gaan. Wat dat betreft zouden alle gilden de wapenspreuk van de huidige abt van Heeswijk-Berne moeten overnemen: "Confirma fratres": "bevestig de broeders". Zorg dat ze zich bewust blijven van hun taak in de samenleving, hoe verschillend ook qua beroep of opleiding,

en van hun verantwoordelijkheid ten opzichte van elkaar, hoe divers ook van aard en karakter.

Met mensen kennismaken, ermee van gedachten wisselen in de meer strikte betekenis van die uitdrukking, samen feestvieren en elkaar ondersteunen op moeilijke momenten, en dat wel in de eerste plaats, maar zeker niet alleen maar binnen het eigen gilde, dat is mijn belangrijkste motief om gildebroeder te blijven.

Religieus motief

Ik ben daarmee dicht genaderd aan mijn vijfde en laatste motief. Ik noem het het 'religieuze motief'. Dat is niet het gemakkelijkste om er hier over te spreken, omdat het heel erg persoonlijk is. En niet alleen voor mij, maar naar ik heb ervaren voor heel veel gildebroeders. Juist immers omdat het zo nauw met de persoonlijke overtuiging verbonden is geeft het jammer genoeg tegenwoordig soms meer aanleiding tot onbegrip en onverdraagzaamheid dan tot 'bevestiging'.

Toen ik daar straks de wapenspreuk van Abt Baeten aanhaalde gebruikte ik die in een brede maatschappelijke betekenis. Zo is hij in oorsprong natuurlijk niet bedoeld geweest. Hij is ontleend aan de Bijbel en slaat in de eerste plaats op de positie van de abt in zijn religieuze functie. Het beste kan ik de drager van het abtswaapen, waarop een burcht staat afgebeeld, zelf daarover citeren:

"De motivering voor de keuze van deze wapenspreuk of dit levensdevies verduidelijkt de visie van de abt op zijn taak. Hij is allereerst geroepen zijn medebroeders voor te gaan, hen te bevestigen en te versterken in het geloof, hen te inspireren om op weg te gaan naar een nieuwe toekomst. Tegelijk richt zijn taak zich echter op de vele broeders en zusters, die zich met de gemeenschap van de abdij verbonden voelen. Ook hen wil hij versterken door herkenbaar te zijn in het geloof, door oriëntatiepunt te zijn voor de velen die in onze dagen zoeken naar een christelijke levenshouding temidden van een samenleving, die aan haar eigen welvaart ten onder dreigt te gaan. In de visie van de abt horen contemplatie en actie, bidden en werken, binnen- en buitenkant bij elkaar. De burcht in het wapen is daarvan het symbool: zij verzinnebeeldt zowel de contemplatie door haar soliditeit als de actie door haar openheid van venster en poort. Het klooster moet enerzijds openstaan voor alles wat in de samenleving gebeurt, anderzijds moet het een open huis zijn voor ieder."⁷

Zet voor 'klooster' en 'abdij' het woord 'gilde' in de plaats en voor 'abt' het woord 'gildebroeder' en dit citaat mag wat mij betreft slaan op de religieuze gemeenschap die mijn gilde ook voor mij is. Wat hier verwoord is vind ik immers beslist niet terug in de Tilburgse parochie waartoe ik toevallig behoor, maar wel temidden van mijn gildebroeders tijdens de weliswaar mede door tradities bepaalde, maar toch zeer eigentijds geïnspireerde vieringen die wij samen mogen beleven. En nergens en nooit voel ik de betekenis van wat in de geloofsbelijdenis de 'gemeenschap der heiligen' genoemd wordt zo diep als wanneer ik, over het graf van een pas gestorven gildebroeder heen, kijk naar onze gildekoning met al die schilden waarin de namen van zijn voorgangers uit zoveel eeuwen zijn gegrift. Elk schild van een koning vertegenwoordigt toch een generatie mensen waarmee ik mij op een wonderlijke manier verbonden voel. Ik heb de laatste jaren ervaren, dat dit gevoel breed aanwezig is onder de gildebroeders, ook bij hen die wellicht huns ondanks niet meer of niet rechtzinnig katholiek genoemd willen of mogen worden. Juist voor hen kan het gilde in dit opzicht erg veel betekenen. Laat het dan een onderdak, ja misschien wel om het wapenbeeld nog eens te gebruiken: een vluchtburcht zijn. ■

G.J.W. Steijns

bronvermelding: blz. 95

TWEE HOOFDGILDEN: LEUVEN EN SOISSONS

Inleiding

Tegenwoordig is het heel gewoon geworden, dat gildebroeders deelnemen aan een regionale, nationale of Europese organisatie. Daardoor kunnen ze elkaar als broeders, die geografisch ver weg, maar geestelijk dichtbij zijn, kennen en ontmoeten. Periodieken van deze organisaties informeren hen. De Gildetrom doet dat nu al sinds veertig jaar. Zij informeren over de activiteiten van de verenigingsleden, alsook over persoonlijke gebeurtenissen: koninklijke onderscheidingen, overlijden, benoemingen etcetera. Deze "openheid", vanuit het relatieve isolement of vanuit de simpele beperkingen van een gilde rondom de parochietoren, is pas begonnen aan het begin van de twintigste eeuw. Maar het kent momenteel een brede ontwikkeling. Deze openheid was in het geheel niet gewoon onder het Ancien Régime; op twee uitzonderingen na; Leuven en Soissons. De overkoepelende organisatie vanuit deze steden heeft niet zo zeer gewerkt aan ontmoetingen van gilden. Wel heeft het de interne materiële organisatie van veel schuttersgilden beïnvloed.

Grands Maîtres du Noble Jeu de l'Arc

In Frankrijk hadden de heersende abten van de abdij van St. Menard in Soissons het recht zich "Grootmeesters van het Edele Spel van de handboog van alle Broederschappen van St. Sebastiaan" en "Souvereine Rechters" te noemen.

Dat recht ontleenden zij mede aan de aanwezigheid, sinds 826, van de belangrijke relikwieën van St. Sebastiaan in hun abdij. Een uitvloeisel hiervan is dat de boogschuttersgilde van Soissons gekwalificeerd werd als "compagnie colonelle". Deze titel is alleen een eretitel gebleven. De abten van St. Medard waren vaak belangrijke personen, die hun gezag over de boogschuttersgilden delegerden aan de hoofd-prior van de abdij. Het gebied waarover de abdij de jurisdictie voerde over deze gilden, bestond uit de oude provincies: Ile de France (Parijs), Pacardie (Amiens), Champagne (Reims) et la Brie (Meaux). Dit gebied wordt ook wel aangeduid met de naam "Pays d'Arc" (= het land van de handboog). De macht zal zich niet uitbreiden met de gilden van de kruisboogschutters en de haakbusschutters.

Statuts et règlements généraux

De "algemene statuten en reglementen", uitgegeven in 1733, vatten (voor het laatst) de bevoegdheden en de jurisdictie samen en vermelden de onderwerpen: het stichten van nieuwe gilden, reglementen van toestemming, goedkeuring of wijziging ervan en de rechtspraak in laatste instantie. Dat kon gaan over conflicten tussen de leden ("chevaliers") of tussen de leden en het bestuur van hun "compagnie". Zij stichten een Broederschap met als schutspatroon St. Sebastiaan. Daartoe moest iedere boogschutter toetreden. Anders kon hij geen lid worden van de civiele vereniging. Nog minder: hij kon zich zelf niet eens in laten schrijven. De jurisdictie van de St.-Medard-abdij kwam tot stand in de vijftiende eeuw. Ze verdween met de Franse revolutie, toen ook de abdij vernietigd werd. De oude titels behorend bij het handboogschieten zijn tegenwoordig weer in ere hersteld. Door een canonieke erfenis voert de bisschop van het bisdom Soissons deze titels, maar uitsluitend als eretitel.

Soortgelijke organisatie in Leuven

In Leuven, de hoofdstad van het hertogdom Brabant, was een soortgelijke organisatie toevertrouwd aan de drie schuttersgilden van de stad: de kruisboogschutters van St. Joris, de haakbusschutters van St. Christoffel, maar vooral aan de handboogschutters van St. Sebastiaan. Op grond van deze titel worden deze gilden aangeduid als "Hoofdgilden". Jeder gilde had de rechtsmacht over de gilden van hetzelfde wapen. De toegekende privileges van een Hoofdgilde behelsden vier belangrijke voorrechten: Als eerste, het exclusieve recht om de reglementen van de gilden binnen het hertogdom te mogen verlenen, goed te keuren of te wijzigen. Het reglement zegt dat het Leuvense reglement diende als model en de plaatselijke specificaties dienden als aanvulling. Dat konden bijvoorbeeld datums van het koningschieten, de religieuze feestdagen en dergelijke zijn. De eerste reglementen werden met de hand geschreven. Later zouden ze gedrukt worden. De kwaliteit van het materiaal (papier of perkament) en de zorg voor de uitvoering (verlucht of niet), bepaalden de te betalen onkosten. Het hoofdgilde behield zich ook de rechten voor rondom de organisatie van de schietwedstrijden, die naast de eigen leden, ook toegankelijk waren voor andere deelnemers. Zij speelden ook een rol als "sportieve-commissie". Zij publiceerden een kalender. Daarvoor controleerden zij met zorg de datums van de schietwedstrijden. Dit om te voorkomen dat in een plaats dichtbij ook iets georganiseerd zou worden, waardoor het gevaar ontstond, dat de deelname aan de geplande activiteit in het gedrang zou komen. Het hoofdgilde oordeelde ook onafhankelijk in conflicten tussen leden van een gilde, als zij het niet via het interne gezag geregeld konden krijgen. Een hoofdgilde besliste uiteindelijk over problemen tussen gilden en hun gildebroeders binnen het rechtsmachtgebied. Tegen deze beslissingen was geen beroep meer mogelijk. Tot slot werd een hoofdgilde ook gezien als een instantie van goede raad. Dit zowel door gilden die van haar afhankelijk waren, als voor gilden die dat niet waren, bijvoorbeeld gilden in het Graafschap Vlaanderen.

"Waer-teecken deser gulde". Register Sint-Sebastiaangilde Leuven, eerste tekening.

Soissons en Leuven: gelijke bevoegdheden

In de twee genoemde plaatsen, erkenden de koninklijke Franse justitie en de Souvereine Raad van Brabant de exclusieve bevoegdheden van de rechten van Soissons en Leuven, zolang het zaken van hun respectievelijke gilden aanging. Om te zeggen dat die kwaliteiten en voorrechten van een hoofdgilde boven elke twijfel verheven waren, zou te mooi zijn. Een aantal processen in Brabant en in het Pays d'Arc getuigen daarvan. Nadere bestudering van beide algemene reglementen bevestigt een en ander. De twee organisaties (Soissons en Leuven) verschijnen in de vijftiende eeuw met vrijwel gelijke bevoegdheden. Men kan zich daarom afvragen of er in die tijd geen overleg is geweest. Was men wederzijds bekend met elkaar? Omdat de originele archieven verdwenen zijn, kunnen we alleen maar deze frappante gelijkenis vast stellen. Er is echter één belangrijk verschil: de religieuze plichten van de broeders. Deze plicht is zeer uitvoerig omschreven in de statuten van Soissons uit 1733. De plaats die de Soissonse Grootmeester binnen de kerk bekleedde, is daarvan waarschijnlijk de oorzaak. Die religieuze plichten staan nergens in de enige, legale tekst uit Leuven genoemd. Dat reglement, getekend in 1551, betreft het houden van het landjuweel. Deze Landcharte beperkt zich tot het bespreken van de technische ontwikkeling van het schieten. De twee jurisdicties zijn overigens voornamelijk beperkt gebleven tot het terrein van de handboogschutters. Voor Soissons was dat per definitie zo. De kruisboogschutters en de haakbusschutters lijken weinig of geen behoefte aan hun hoofdgilde te Leuven gehad te hebben. Die laatste stellen geen voorbeeld-reglementen op. Vandaar hun geringe bekendheid vroeger en nu. Het is bijvoorbeeld opmerkelijk dat de tekst van het reglement voor de wedstrijden met de kruisboog, getekend in Mechelen in 1533, geen enkele zinspelende maakt op een of ander hoofdgilde voor dat wapen, dat zou gesticht zijn in Leuven of elders!

Processen om primaatschap van Leuven

Het is overigens verwonderlijk te konstaten dat Leuven geen gilde van schermers heeft gehad. Dat, terwijl de vier andere hoofdplaatsen van het hertogdom (Brussel, Antwerpen, 's Hertogenbosch en Mechelen) wel zo'n gilde hadden. Er was nooit vraag naar een hoofdgilde van schermers in Brabant. Kwam dat door het beperkte aantal schermersgilden? Het besluit (in 1430) door hertog Philips de Goede, die Brussel tot Brabantse hoofdstad maakte, veranderde helemaal niets aan de Leuvense bevoegdheid, voor zover die in die tijd al bestond, bekend en gerespekteerd was. Het gilde van St. Sebastiaan te Leuven was, volgens eigen verklaringen, gesticht in het jaar 1343. Het gilde ging negentig jaar later achteruit, toen Brussel hertogelijke hoofdstad werd. Daardoor verloor het Leuvense gilde de eretitel "gesticht en gevestigd in de hoofdstad", maar dat prikkelde de Leuvense gildebroeders om naar wegen te zoeken, deze glorieuze titel te bewaren. Men wil die laten rechtvaardigen en bevestigen door het hoogste rechtscollege, door de officiële Souvereine Raad, die (met het Hof) naar Brussel was verplaatst. Om het primaatschap van het Leuvense gilde te verdedigen, moesten veel processen worden gevoerd voor de Souvereine Raad van Brabant. In de loop van die procedures moesten argumenten worden gepresenteerd. In 1638 had Jonkheer Ferdinand van Spoelbergh, heer van Lovenjoel, (in die tijd hoofdkoninkstabel (=voorzitter) van het Sint-Sebastiaansgilde van Leuven) een manuscript geredigeerd onder de titel "Antiquiteiten, ende privilegien der ovde, groete, ende edele handboge-gylde binnen deze vermaerde hooft-stad van Loven". Dit document zal als vereisd bewijsstuk dienen op 25 augustus 1650, tijdens een proces aangespannen door Leuven tegen een gilde. Welk gilde, is jammergenoeg onbekend. De plaats is op het stuk in kwestie uitgewist! Het register bevat 278 bladen in een perkamenten band met sluitkoorden. De rug is versierd met gouden draden en getekende valse nerven. Sinds 1972 berust het manuscript in een particuliere

verzameling. Voor de gildegeschiedenis is het van groot belang. Tijdens het proces diende het als bijlage. Na het proces kreeg het gilde het terug. Gedurende bijna 150 jaar is het door de opeenvolgende griffiers van het gilde aangevuld. Enkele daarvan waren helaas minder zorgvuldig en slordige kalligrafen! De laatste inscripties dateren uit 1794, midden in de Revolutie. Die had de verdwijning van het legale gildeleven tot gevolg. Dus ook de rol van het Leuvense Sint-Sebastiaangilde als hoofdgilde. Het register bevat veel gecopieerde verwijzingen uit diverse officiële registers van steden en van de staat. Verder zijn er in opgenomen: samenvatting van het leven van St. Sebastiaan, beschouwingen over het ontstaan van de boog, de gilden, titels en functies van de leiders, over de koning en zijn privileges, over kapelaans (allen kanunnik en rector van de universiteit), over de vaandeldragers, de tabbaarden, beschrijving van de lokalen, over de burgerlijke plichten van politie en heerdiensten. Verder wordt een gedetailleerde beschrijving gegeven van het koningschieten in de jaren 1638 en 1641 en de feestelijkheden er om heen, over de manier van vogelschieten en het schieten op de schijf. Verder vindt men er de complete reglementen van de "kleine Leuvense gilden", St. Jacobus (1525), St. Quentin (1529), St. Michiel (1589) en de reglementen van de gilden van Huffel (1543), Betekom (1539) en Ruisbroek (1504). Ook is de tekst van het voorbeeldreglement opgenomen. Deze werd door het hoofdgilde vastgesteld in 1525. Verder worden de teksten en rituelen van de eedaflegging door hoogwaardigheidsbekleders en leden uitvoerig toegelicht. De tekst in de register is dus van groot belang!

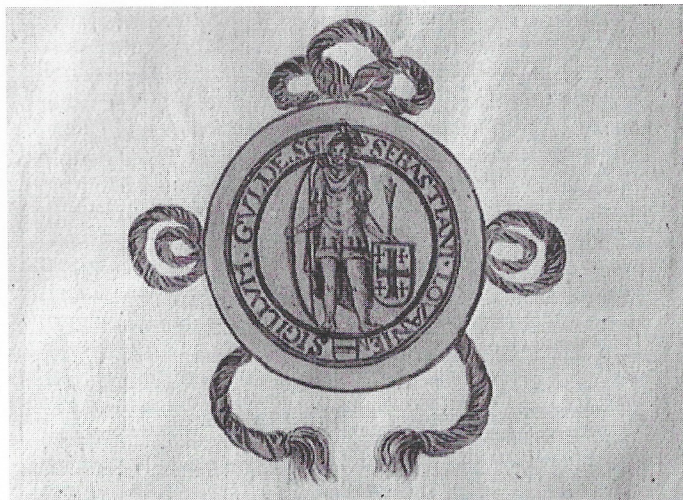
De tekeningen in het register

Het register bevat ook een aantal tekeningen in kleur. De eerste tekening (fo. 16) stelt het "Waer-teecken" voor (zie blz. 88).

Wapen Sint-Sebastiaangilde Leuven, Register vierde tekening.

*Zegel van het Sint-Sebastiaan gilde Leuven.
Register Sint-Sebastiaangilde, derde tekening.*

Deze tekening moet uitgelegd worden, door vergelijking met de vierde tekening (fo. 188 ro). De wapenschilden zijn gecopieerd uit het wapenboek gedateerd 1500 van Jonkheer Van Duffel, in zijn tijd burgemeester van Leuven, die (zoals vele leden van zijn familie) leidende functies had in het gilde. Op de eerste tekening is het blazoën leeg, het rust op een sokkel in klassieke stijl en rust tegen een boom, die door twee zwarte slagen, de ontbladerde takken omhelzend, wegkwijnt. Onder deze compositie staat het devies: "Houdt Middelmaet". Dat heeft een dubbele betekenis: bescheidenheid oftewel "de gulden middenweg volgen" en het schieten met de handboog midden op het doel. Door beide zaken zal het gilde floreren. Dat wordt voorgesteld in de vierde tekening: het gouden Jeruzalemkruis rust niet meer op een levenloos voetstuk, maar is opgehangen aan een robuuste boom, levenskrachtig, vol in het blad en in volle groei (zie blz. 89). Deze twee tekeningen willen tot uitdrukking brengen het belang van het hoofdgilde. Door dit gilde zullen de gilden, die onderworpen zijn aan haar rechtsmacht (het geheel van de uitspreidende takken) ook leven en groeien. De derde tekening (fo. 35 ro) stelt het zegel van het hoofdgilde voor (zie hierboven). Het dateert uit 1589 en vervangt een zegel, waarvan de matrijs door slijtage onleesbaar geworden was. Het is van rode lak, waarop een afbeelding staat van St. Sebastiaan, gekleed als Romeins veldheer. Rechts houdt hij een boog vast en links een pijl. De pijl rust op het gildewapen. Het geheel is omringd door een in slecht latijn geschreven inscriptie: "Sigillvm.gvld.sg. Sebastiani. Lovanien". Dit zegel werd aan een authentiek document gehangen door middel van een rode zijden koord en het werd beschermd door een blank ijzeren etui. De vierde tekening (fo. 18 ro) is de enige reproductie, die we kennen van het koningcollier van het Leuvense Sint-Sebastiaansgilde. Daarop zullen we in een volgend artikel uitgebreid terugkomen.

Samenwerking nu

Het oude en uitgestrekte "Pays d'Arc" is in het huidige Frankrijk beperkt tot de streek ten noord-oosten van Parijs. Daar vormen de traditionele booschutterscompagnieën een federatie. Deze is uitsluitend actief op sportief gebied. De bisschop van Soissons aanvaardt geen enkel materieel gezag meer, maar houdt daarentegen wel een groot moreel gezag in stand over de handboogschutters. Als zodanig zit hij getrouwd diverse manifestaties voor, die geregeld door de verenigingen van zijn bisdom georganiseerd worden. Het Grootmeesterschap, dat hij in de Orde van de Aartsbroederschap van St. Sebastiaan bekleedt, geeft aan de bisschop de mogelijkheid eventueel, buiten zijn dioceses, en door de aartsbroederschap heen, zijn invloed uit te oefenen. Die invloed beperkt zich tot de morele activiteiten van de verenigingen. Dit schijnt op het

ogenblik noch aan de wens van de verenigingen, noch aan het verlangen van de Grootmeester te beantwoorden. Overigens bewaren het grootste deel van die historische handboogcompagnieën angstvallig, behalve het ritueel van de "Chevalerie d'Arc" de religieuze tradities door uiterlijke kenmerken, zoals: statuten, afbeeldingen en de jaarlijkse missen. Deze hele erfenis wordt opmerkelijk weergegeven door de collectie van het museum over de handboogcompagnieën in Crépy-en-Valois (ten zuid-westen van Soissons). Een bezoek daaraan is ten zeerste aan te bevelen.

Het oude hertogdom Brabant

Dat is tegenwoordig in nationale, provinciale en taalkundige delen uiteen gevallen.

Deze verbrokkeling vinden we terug in de "federale" organisatie van de historische gilden, die er zich gehandhaafd hebben. De verschillende federaties van Noord-Brabant, van Vlaams-Brabant en van de Kempen (B) beroepen zich met recht op de oude geest en de tradities van de gilden van het oude hertogdom. Dat geldt slechts in mindere mate of zelfs in het geheel niet voor de gilden in het romaanse taalgebied van het hertogdom, alsook niet voor die van de oude hertogelijke hoofdstad. In Leuven bestaat geen gilde; in 's Hertogenbosch blijven initiatieven te leven.

Tweehonderd jaar na de Revolutie blijft er een lacune bestaan. Het verdwijnen daarvan, zou een van de rampzalige effecten ervan, doen uitwissen. ■

A.V. Gillet, Brussel

Uit het Frans vertaald door: J. Hupperetz, Eindhoven

NIEUWS UIT DE KRINGEN

Kwartier van Oirschot

Voor dames de weg geopend

De broederschap van Onser Liever Vrouwe heeft er sinds 15 augustus tien nieuwe leden bij (negen dames en een heer). Tot voor kort was het voor dames onmogelijk volwaardig lid te worden. Na ongeveer een jaar "stoeien" met reglementen, rechten, plichten en tradities, besloot de algemene vergadering op 13 juli om de negen dames (en die ene heer) als gildelid aan te nemen. Zeven van de negen waren overigens al langer aan het gilde verbonden; een zelfs al meer dan vijftientig jaar. Op Mariahemelvaartsdag werd het lidmaatschap bekrachtigd door het afleggen van de belofte ten overstaan van de gilde-overheid. Deze stap lijkt voor het gilde een hele modernisering. Het is het eigenlijk niet. Al bij de oprichting van het gilde (1463) was er sprake van gildezusters. Ook is het gilde in het bezit van eeuwenoude ledenlijsten waarop vrouwelijke leden voorkomen. Het is natuurlijk wel zo dat er op dit moment een meer eigentijdse invulling aan dit lidmaatschap gegeven wordt. Het gilde hoopt hiermee een weg geopend te hebben voor dames, die zich als volwaardig gildezuster willen ontplooiën.

Nieuwe leden in de gildetuin, geflankeerd door koning en hoofdman.

De Weduwe

Op kermis-dinsdag schoot het gilde Sint Sebastiaan uit Oirschot. Dit jaar was het "gelukschieten". Vergelijkt men het gelukschieten met het koningschieten dan wint ongetwijfeld het laatste het in voornaamheid en spanning. Maar wat betreft gezelligheid en ongedwongenheid staat gelukschieten voorop. Om ongeveer twee uur werd begonnen met de strijd. Voor de middag had het uithalen van de overheid plaatsgevonden; een soort jaarlijkse wapenschouw. Veel gildebroeders namen het terrein in bezit, evenals vele burgers en buitenlui. Er werd geschoten om blokken kaas, harde eieren, een ring worst enzovoort en de guld deelt uit, zodat men geen lege magen behoeft te hebben. Natuurlijk staat er een bier-carroussel en d'n brouwer had weer voor de nodige vaatjes van "ons eigen" gerstenat gezorgd. Daar werd vanzelfsprekend in gepaste mate gebruik van gemaakt; niet in de zin zoals iemand zich ooit tegenover een bepaald persoon afvroeg: "Zou de Weduwe van Nelle ook zoveel shag roken?" Tegen den avond trokken de gildebroeders terug naar het dorp en kon genoten worden van een goed voorziene maaltijd.

Kempenland

Wederseydse Onthalinge

Het inhalen, onthalen of trakteren wederzijds door de Eindhovense gilden Sint-Sebastiaan, Sint-Barbara en Sint Catharina is een traditie waarvan blijkens de archieven al sprake is in het jaar 1622. Men nodigde elkaar beurtelings uit, waarbij het genodigde gilde werd onthaald op wijn, bier en limonade. De eerste vermelding van een onthaling van de Ridderlijke Gilde van Sint-Sebastiaan door het Sint-Catharinagilde dateert van 1622. Omgekeerd was dat in het jaar 1648. Gemiddeld om de drie jaren had vervolgens een onthaling plaats en dat ging zo door tot 1680. Kort daarna moeten er moeilijkheden ontstaan zijn tussen beide gilden. In 1687 heeft het "Vaandelinsident" plaats gehad, waarbij gildebroeders van het Sint-Catharinagilde het vaandel van Sint-Sebastiaan bij het omtrekken "te schande heeft geschoten". Ruim dertig jaar later hervatte men weer de wederzijdse onthalingen, om in 1786 wederom verstoord te worden door het "Cocarde insident". Een spontane uiting van verschillen in politieke gezindheid tussen het patriottische Sint-Sebastiaansgilde en het oranje gezinde Sint-Catharinagilde. Deze scheiding der politieke geesten zou resulteren in de verbreking van de aloude traditie in het jaar 1796. Bij de viering van het 550-jarig bestaan van het Sint-Catharinagilde Eindhoven-Stad op 4 oktober 1987 werd het gilde als traktatie van de Ridderlijke Gilde van Sint-Sebastiaan een wijnavond aangeboden om daarmee de traditie na 192 jaren weer te herstellen. Deze onthaling had plaats op 13 oktober 1988. Het succes van deze ontmoeting was groot, zodat veel gildebroeders uitzagen naar de vervolgentmoeting. Op zondag 3 oktober waren de gildebroeders van de Ridderlijke Gilde van Sint-Sebastiaan te gast bij het Sint-Catharinagilde. De gastheren hadden voor

een gevarieerd programma gezorgd: een wedstrijd kruisboog-schieten, een competitie jeu de boules en een proeverij in wijn en bier. Het hoofdthema van deze dag was echter het elkaar ontmoeten en samen buurten. Opvallend was het verschil tussen de deelnemers aan de wijnproeverij en die van het bier. De wijnproevers zaten keurig in pak en samen en-petite-comité bedaard te overleggen welke godendrank hun gehe-melte nu weer streelde. De bierproevers deden het luidruchtig in hemdsmouwen samen breedvoerig overleggend en het vorstelijke glas bier in volle teugen ledigend. De uitslag van de wedstrijden was voorspelbaar. De gildebroeders van het Sint-Catharinagilde waren de beste in het hanteren van de kruis-boog, terwijl die van Sint-Sebastiaan het beste wisten hoe de knikkers dienden te rollen. De ridders van Sint-Sebastiaan waren de grote wijnkenners en de gildebroeders wisten het beste hoe bier smaakt. De gildebroeders van beide gilden zien nu al uit naar het jaar 1996, naar de volgende Wederseydse Onthalinge.

Helderziende regerend-deken?

Traditie getrouw werd bij het afhalen van de vigerende koning Antoon Bekx van het Mierlose gilde St. Catharina en St. Barbara, geloot voor de volgorde van het koningschieten op kermiszaterdag 11 september. Ook kreeg elke gildebroeder kans, tegen inleg van f 1,- te raden hoeveel schoten nodig zouden zijn om de vogel omlaag te halen. Leo Kouijzer (1 nov. 1993 25 jaar lid van het gilde) zou als laatste van de 29 schutters aan moeten treden, waarna burgemeester J.P. Berkhout en koning Antoon Bekx de nieuwe ronde zouden beginnen. Regerend deken Johan v.d. Berg, voorzag dat de "bijna jubilaris" met het 197ste schot sukses zou hebben en zodoende zou voorkomen dat een niet gildebroeder (de burgemeester) met de eer zou kunnen gaan strijken! Na het vrijen van de boom (de regen was intussen opgehouden) vuurde pastoor J.F. Kloeg het eerste schot af, hetgeen het begin was van, wat later bleek, een zeer spannende en sportieve strijd. Bijna 2 uur duurde het koningschieten, toen onder luide aanmoedigingen Leo Kouijzer, na eerst de zwakke plek van de vogel bepaald te hebben, aanlegde en nauwkeurig mikte en trefzeker het 197ste schot afvuurde. Burgemeester Berkhout kon zich van andere taken gaan kwijten en Antoon Bekx was koning af... Na de ere-wijn volgden felicitaties en werd de nieuwe koning eer bewezen met een goed uitgevoerde vendel-groet. Tot slot werd op het schietterrein de door een aantal "gildedames" aangerichte koffietafel alle (verdiende) eer aangedaan.

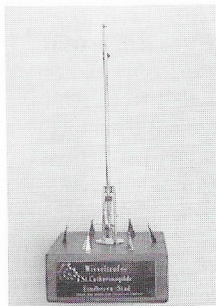

Een versierd glas met erewijn.

Zilveren wisseltrofee

In 1987 bestond het Sint-Catharinagilde Eindhoven-Stad 550 jaar. Dit jubileum werd door de overheid aangegrepen om het gemeentebestuur van Eindhoven te verzoeken om teruggave van de schutsboom die op haar last op 22 maart 1828 van de Markt in Eindhoven verwijderd was. Het gemeentebestuur, de gilde goed gezind, willigde het verzoek in. Op 4 oktober

Wisseltrofee

1987 had, tijdens een gildemanifestatie in het stadswandelpark, waarvoor alle Eindhovense gilden genodigd waren, de overdracht plaats. Vanaf die tijd zijn de gildebroeders naast het zware geweer in een onderlinge competitie, ook de kruisboog gaan hanteren. Het was Karel Vermeeren die mede namens zijn echtgenote bij gelegenheid van hun gouden huwelijksfeest het gilde vereerde met een zilveren replica van deze schutsboom als wisseltrofee voor de jaarlijkse kruisboogschietwedstrijd. De wisselprijs, uitgevoerd in zilver, is 19 cm hoog. De mast kan evenals de originele mast neergeklapt worden. Onder tegen de voet van vier staanders rust een kruisboog. De schutsboom wordt omgeven door zes schuingeplaatste pionnen. Bij de mast in het stadswandelpark dienen deze om de schutsboom te tuinen en als versiering tussen de in het park geplaatste kunstwerken. De wisseltrofee is in 1990 gemaakt door Will van de Linden, gildebroeder en edelsmid.

Teerdag en koningschieten

Het tweejaarlijks koningschieten bij het Sint-Nicolaasgilde Valkenswaard is een klein gildefeest. Van heinde en ver worden gildevrienden uitgenodigd om het feest mee op te luisteren. Op maandag 28 augustus kwamen de gildebroeders en -zusters met hun gasten bijeen. Na de gildemis in de Sint-Nicolaaskerk trokken de gezworen gildeleden zich voor een korte ledenvergadering terug om onder andere te stemmen door middel van bonen over de aanname van nieuwe (aspirant) leden. Tijdens deze ledenvergadering werden de gasten onthaald op een kopje koffie. Na de vergadering zette men zich aan tafel voor het nuttigen van de koffietafel, welke maaltijd regelmatig "onderbroken" werd voor het aanbieden van kado's en korte toespraken. Zo ontving dit jaar het gilde van Sint Landricus uit Echt een tinnen wandbord; bood het keizerlijk paar van de bevriende Schutterij Prins Hendrik uit Valkenswaard een nieuw ledenboek aan met leren omslag, waarin ieder jaar op de teerdag van 6 december de namen van alle aanwezige leden opgetekend worden en verraste het aftredende koningspaar het gilde door naast het koningschild, een handgeblazen beeld van hun schutspatroon aan te bieden. Na de koffietafel werd opgetrokken naar het schietterrein voor het koningschieten. Aan loco-burgemeester P. Geldens van Valkenswaard was de eer de boom te vrijen, waarna door de voorzitter van de Limburgse Federatie de heer J. Herffs, de keizer van Schutterij Prins Hendrik, H. Bleys, en de aftredende koning de eerste schoten op de vogel gelost werden. Het 41ste schot bracht uitsluitel. Het was Jack Bogers die zijn koningstitel als dubbelkoning prolongeerde. Na de installatie van het "nieuwe" koningspaar en enige onderlinge schietwedstrijden, waaraan ook de gildezusters deel konden nemen, keerde men terug naar het gildehuis, waar de teerdag werd besloten met een koningsdiner en een gezellig samen zijn tot in de kleine uurtjes.

Vendelgroet aan koning Jack Bogers.

Peelland

Nieuwe uniformen

Op zaterdag 3 juli presenteerde het Sint-Servatiusgilde Lieshout zich, bij de feestelijkheden rond het zilveren ambtsjubileum van burgemeester P.A.C.C. van Hout, in nieuwe uniformen. 's Morgens was het gilde bij de eucharistieviering in het openluchttheater in Mariahout; 's middags vanaf half twee bij de openbare raadsvergadering in Lieshout. Een jaar geleden hield het gilde een inzamelingsactie onder de naam "Laat het gilde niet voor schut staan". Dankzij gulle inwoners van beide dorpen en bijdragen van de gemeente Lieshout en het Anjerfonds was het Sint-Servatiusgilde in staat twintig gildebroeders van top tot teen in het nieuw te steken. Met deze aanschaf heeft het gilde geen spectaculaire gedaanteverwisseling ondergaan. Het blijft verschijnen in de traditionele kledij: zwarte kniebroek, witte kousen, zwart-rode jassen en zwarte boerehoed met witte verenrand. De kleding is ontleend aan de schilderijen die Reinier Pijnenburg in de jaren twintig van het gilde vervaardigde.

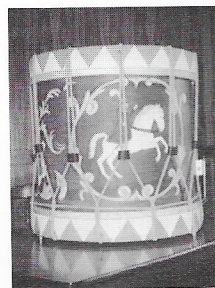
Blauwe en rooie schut in aktie

De vereniging Pro Petri Sede, afdeling Nederland, waarin afstammelingen van zouaven en personen die een pauselijke onderscheiding ontvingen zijn verenigd, hield op 18 september haar jaarvergadering in Aarle-Rixtel. De bisschoppen Mgr. Hendriksen en Mgr. Ter Schure gingen in de eucharistieviering voor. Beide gilden waren voltallig aanwezig. Na de mis werd door de vendeliers en tamboers van de blauwe schut een demonstratie gegeven op het kerkplein, die door de bezoekers hogelijk werd gewaardeerd.

Vendeliers van de blauwe-schut aktief.

Replica van de trom

Replica van de trom.

Op maandag 6 september werd het jaarlijkse koningschieten door het Sint-Servatiusgilde Lieshout gehouden. Om kwart voor negen kwamen de gildebroeders bijeen om het koningspaar Ger en José van Pelt thuis af te halen. Per koets werden ze naar het gemeentehuis gereden, waar van hen afscheid genomen werd door het drinken van wijn uit de zilveren koningsbeker, aangeboden door het gemeentebestuur. Gildebroeder Frans Manders bood een replica aan van de oorspronkelijk Franse houten trom, daterend uit 1612 en in het bezit van de familie Merkelbach. De trom is door deze gildebroeder tot in de kleinste details nagebouwd. Het mooie uiterlijk van de trom wordt nog overtroffen door zijn warme diepe klank. Om half elf trok het gilde naar het sportpark, waar om elf uur met het schieten begonnen werd. Piet Brox schoot de vogel naar beneden. Na het omhangen van het zilver liep de koning over het uitgespreide vaandel en waste zijn handen. Hij koos zijn vrouw tot koningin. Jo kon dat niet

weerstaan. Na de koningswijn en de toost op het koningspaar maakte men een rondgang door het dorp. Aan Tijn Swinkels werd een vendelgroet gebracht naar aanleiding van de koninklijke onderscheiding, die hij de week tevoren op zijn verjaardag had mogen ontvangen. Na de koffietafel in het gildehuis, werd de koning thuis de vendelgroet gebracht door de jeugdvendeliërs.

Gildeluitenant op de "hòchkààr"

Gildefeesten en optrek- en teerdagen zijn bekende festiviteiten van de gilden. Een taak voor de gilden ligt er ook bij begrafenissen en bij doop van kinderen van gildebroeders of -zusters. Broederschap komt echter ook tot uiting in daadwerkelijke betrokkenheid bij andere gebeurtenissen in het leven, zoals o.a. brand en verhuizen. Zoiets sluit goed aan op de communicatieve strategie, zoals Deken Bijl deze op de jongste hoofdlieëndag verkondigde. Dat betekent, dat de verhuizing niet alleen een zaak van het betrokken gezin is, maar dat ook anderen er bij betrokken worden. Zo gebeurde dat op zaterdag 16 oktober toen luitenant Harrie van den Elsen van de Grünj Skut uit Gemert verhuisde van Boekel naar Gemert. De skut was op een platte wagen naar Boekel getogen, droeg de huisraad en levende have naar de gereedstaande "hòchkààr" (kar voor de hoge dagen, zoals zon- en feestdagen, bruiloften en begrafenissen), assisteerde bij het afscheidnemen en ging daarna al vendelend de stoet vooraf door het centrum van Boekel en via het kerkdorp Handel naar Gemert. Dat gezelschap trok in Boekel, waar men geen gilde kent, natuurlijk veel bekijks, maar dat was ook in Handel het geval. Daar werd gerust in een bruin café om de laatste vier kilometer naar Gemert ook nog te kunnen afleggen. De gerenoveerde boerderij van de ouders van echtgenote Wilma was intussen door de buurt al versierd en een deputatie met veel familieleden, vrienden en bekenden stond klaar voor de verwelcoming. Die werd begonnen met een vendelgroet van het Gilde van Sint Antonius en Sebastiaan Gemert, een toespraak van gildevoorzitter Jan Penninx en een welkomstwoord met een dito drankje - met rood gearneerd - door de buurtvoorzitster. Harrie van den Elsen en zijn gezin zijn terug bij af. De afstand tot zijn - het is een "échte grünje" - gilde is geografisch verkleind.

Samen op de kar voor hoge dagen.

Succesvol

Tijdens de kringdag van Maasland op 6 juni, waren de schutters van het gilde uit Den Dungen succesvol. De kruisboogschutters haalden de eerste prijs en Cor van Ewijk werd kampioen. Han van der Donk werd kampioen bij de handboogschutters. Daaraanvolgend op 12 juni werd hij voor een jaar schutterskoning. Ook was Han al de beste schutter bij het kruisboogschieten op 20 mei. Tijdens de braderie op "Het Maaskantje" kon het publiek kruisboogschieten op de boom. De opbrengst, een kleine tweehonderd gulden, was voor de restauratie van de kerk. Tot slot laat het gilde u weten dat het in 1995 een groot gildefeest organiseert bij gelegenheid van het 400-jarig bestaan.

De vogel wilde niet vliegen

Op zondag 12 september hield het Vughtse gilde Sint-Barbara-Sint Sebastiaan het vierjaarlijks koningschieten met het geweer. De dag begon met een heilige mis in de hoofdkerk van Vught, Sint Petrus, welke geen vaste pastoor meer heeft. Daarom werd de dienst voorgedaan door pater Coppens van "Sparrendaal". Na de kerkdienst werd voor de kerk de eed van trouw aan het kerkelijk en wereldlijk gezag vernieuwd. Het Sint-Catharinagilde, dat de gildebroeders van Sint Barbara ook naar de kerk had begeleid, ging vooraf in de tocht naar het schietterrein. Aangekomen werd de boom gevrijd door burgemeester Fred de Graaf, die eerst beide gilden complimenteerde. Elk gilde heeft nu een eigen kogelvanger op het schietterrein. Hij deed de toezegging dat het schieten op de koningsvogel in de vrije lucht moet blijven gebeuren. De burgemeester zou dit door de gemeente schriftelijk laten vastleggen. De regerende koning Jacques van Genuchten loste om kwart over een het eerste schot, gevolgd door de andere dertig schutters, op volgorde van loting. Later bleek dit een bijzonder moeilijke opdracht, want de vogel liet zich niet naar beneden halen. Nadat alle schutters twintig maal hadden geschoten was het inmiddels half acht; de duisternis viel. Besloten werd de boom te strijken. Deskundigen bekeken de vogel en hun oordeel was dat het nog vele uren zou kunnen duren voordat de vogel, die was gemaakt door oud-koning Grard Pijnenburg van het Essche gilde, zou vallen. Besloten werd de strijd te staken. Volgens de legende zouden de gildebroeders van Sint Catharina de wacht moeten betrekken en zouden de schutters van Sint Barbara de volgende dag verder moeten schieten. Omdat dit in deze tijd met meer vastgestelde werktijden niet haalbaar is, besloot het bestuur deze "regel" niet toe te passen. Bij een volgende gelegenheid werd een nieuwe vogel geplaatst. Daar het schietterrein reeds enige weken was gereserveerd kon pas op zondag 3 oktober verder worden geschoten. Ook nu was de vogel sterk, maar na 150 schoten zag het er naar uit dat hij ieder moment kon opvliegen. Dat gebeurde bij het 172ste schot en Rob van Esch was de gelukkige. Deze niet zo ervaren schutter zag, nadat hij had geschoten, tot zijn verbazing de vogel vallen. Rob is de zoon van Cees van Esch die in augustus door het gilde was gehuldigd vanwege zijn 50-jarig gildebroederschap. De nieuwe koning is kleinzoon van wijlen Willem Daamen. De Vughtse zadelmaker die vele jaren het tuig maakte voor de paarden van de gildebroeders in Brabant. De 32-jarige Rob, die er in het dagelijks leven nog steeds de vrijgezel(ige) staat op na houdt, verricht zijn werk bij "'s-lands grootste bierbrouwer". Na de ceremonies van de huldiging ontving de nieuwe koning de vendelgroet. In de vooravond bracht de nieuwe koning samen met enkele vendeliërs een bezoek aan de ernstig zieke Toon Beks.

Behalve de buren ...

De beide Udenhoutse gilden Sint Joris en Sint Antonius-Sint Sebastiaan hebben op kermismaandag 30 augustus geschoten om de koningstitels. De dag begon al zeer vroeg. Alle leden werden gewekt door trom en bazuïngeschal. Iedereen, behalve de buren, stelde dit zeer op prijs en men bedankte de tamboers en bazuïnbلاzer met een zilveren muntstuk of een borrel brandewijn! Iedereen was nu op tijd in de kerk. Gildeheer pastoor Van Sprang celebreerde de gildemis. Aansluitend brachten de gilden de vendelgroet en vertrokken naar 't Schutsweike', waar tijdens een miezerig regenbuitje werd genoten van een openlucht koffietafel. Gaandeweg de morgen werd het beter weer en kon er geschoten worden. Als eerste was Sint Antonius Sint Sebastiaan aan de beurt en werd er een schitterende vogel op de boom geplaatst. Na 85 schoten viel de vogel en was Tinus van Hest de schutter die dit klaarde. Na overleg met het bestuur zag hij echter om privé redenen af van het koningschap en moest een nieuwe vogel geplaatst worden. Na 149 schoten viel deze vogel. Nu voor tamboer Willem de Vries. Willem (de pelgrim dus) was zeer verheugd en aanvaardde het koningschap gaarne.

Daarna was de beurt aan Sint Joris te schieten op de koningsvogel. Na een leuke en vooral spannende strijd lukte het Piet Brok om de vogel naar beneden te halen en mocht hij zich koning noemen van Sint Joris. Nadat beide koningen door hun eigen gilde waren geïnstalleerd en de vendelgroet was gebracht gingen de gilden gezamenlijk de koningen voorstellen op het gemeentehuis aan burgemeester en wethouders van Udenhout. Daarna werd opgetrokken naar ere-gildeheer pastoor Prinsen en gildeheer pastoor Van Sprang. Tot slot gingen de gilden huiswaarts en werden de feestelijkheden in eigen kring tot in de late uurtjes voortgezet.

Kringdag

Aanleiding voor de gilden uit Loon op Zand om de kringdag in 1993 te organiseren was het 150-jarig bestaan van het gilde Sint Hubertus en het 210-jarig bestaan van het Sint-Ambrosiusgilde. Tevens was 1993 het jaar waarin de parochie van Sint Jans onthoofding 600 jaar bestond. Het kerkdorp presenteerde in het weekend van 5 en 6 juni veel activiteiten aan de plaatselijke bevolking en vele mensen van daarbuiten. Iedereen kon kennismaken met de Brabantse gilden. De organisatie van dit gildefeest vergde een jaar voorbereiding en volledige inzet van alle gildebroeders en gildezusters van beide gilden. Bij de organisatie kwam de kennis van het Ambrosiusgilde goed van pas. Dit had immers tien jaar eerder ook al een kringdag gepresenteerd. Het draaiboek werd gemaakt, terreinen ingedeeld, materialen geregeld en vergunningen aangevraagd. De nodige gelden werden bijeengebracht. 5 Juni was er een receptie in de feesttent, muzikaal opgeluisterd door cabaretgroep "Treveris" die Brabantse liederen bracht. Tijdens de receptie werd de tentoonstelling geopend welke was ingericht door Jan Vera. Het onderwerp was de samenwerking van de adellijke familie Verheyen met beide Loonse gilden. Een unieke tentoonstelling, zowel in opzet als het getoonde materiaal. Popgroep "Frappandt" verzorgde de verdere feestavond, vooral bijgewoond door de plaatselijke jeugd.

In de ochtend van 6 juni werden vele gildebroeders begroet voor de Heilige Mis. Speciale gast was staatssecretaris Drs. Marius van Amelsfoort. Geboren in Loon op Zand onderhoudt hij nog regelmatig contacten met de oude vrienden. Zo ook met de gildebroeders van Ambrosius en Hubertus. Tijdens de pontificale Hoogmis werden de nieuwe parochievlag en het nieuwe standaardvaandel van het Sint Hubertusgilde gewijd. Onder grote belangstelling brachten de gilden de vendelgroet aan het kerkelijk gezag. De genodigden ontvingen de koffietafel in cultureel centrum "De Hoorn" waarbij ook diverse toespraken zijn gehouden. De optocht gaf nogal wat problemen. Deze waren vooraf door de werkgroep voorspeld! Onder druk van de commissie van Kring Maasland

is de lengte van de optocht met enkele honderden meters ingekort. De commissie vond de berekende 2300 meter te veel voor veertig gilden en kortte de lengte van de route in tot 1800 meter. Gevolg; problemen alom. Door de ligging van het feestterrein moesten de vertrekkende en inkomende gilden door dezelfde straat. De kop van de optocht kwam nu dus de staart tegen. De gilden uit Loon op Zand stellen zich op het standpunt dat het organiserende gilde de optocht bepaalt en niet de Kring! Begeleid door diverse standaardruiters trokken 38 gilden met slaande trom en vliegend vendel door het dorp. Vanwege het mooie weer genoten velen van een fantastisch, kleurrijk schouwspel, met als hoogtepunt de massale opmars.

Sint-Ambrosiusgilde, optocht 6 juni 1993.

Na afloop van de wedstrijden om de mooie zilveren prijzen, ontvingen alle gilden een fraai (rond!) herinneringsschild. De beide Loonse gilden zien terug op een succesvol verlopen kringdag, waarbij de broederschap van de gilden en de samenwerking tussen Hubertus en Ambrosius zeker in herinnering zal blijven.

Land van Cuijk

Federatietournooi vendelen, trommen en bazuïnbلاzen te Oploo

Het Sint-Matthiasgilde van Oploo organiseerde een geslaagd federatietournooi namens de Kring van Gilden Land van Cuijk. Onder grote publieke belangstelling werd die dag, mede dankzij de zeer goede indeling van de wedstrijdweiden en tijdsindeling, op hoog niveau gestreden om de respectievelijke titels.

Goede belangstelling.

De opening werd verricht door de voorzitter van de Brabantse Federatie Eugène van Boudijk Bastiaanse, die daarbij het Sint-Matthiasgilde dankte voor de uitstekende organisatie, waardoor de gildebroeders elkaar weer op sportieve wijze konden bekampen op het einde van het gildeseizoen.

Hij wenste allen veel succes toe. Er waren drieëndertig gilden met tweehonderdvijfzeventig deelnemers. De federatiekampioenen werden door de kringvoorzitter C.W.J. baron de Weichs de Wenne om zes uur bekend gemaakt. Het Sint-Matthiasgilde is van mening dat het federatietournooi een goede toekomst tegemoet gaat en wenst het organiserend gilde voor het volgend jaar veel succes. ■

Prijsuitreiking.

oud Nieuws XIV

(Berichten uit Meijerische Courant
1890-1915)

HOOG- EN LAGE MIERDE Sint-Jorisgilde (Hooge Mierde)

9 augustus 1913:

"Naar men ons meldt wil men hier besluiten de 2 alhier bestaande Gilden tot eene saam te brengen en daarvoor in de plaats er aan te verbinden eene harmonie. De teerdagen zouden dan 3 in plaats van 2 bedragen. Voor de thans bestaande Gilden mogen men er toe komen onze gemeente te voorzien van eene harmonie."

8 januari 1914:

Het St.-Jorisgilde loopt mee in de stoet bij gelegenheid van het gouden huwelijksfeest van het echtpaar J. v. Gestel-de Laat.

26 mei 1914:
Beide gilden in de Mierden vieren teerfeest en "die van Hooge Mierde vooral met hare Harmonie, "Sirena", die zij gedeeltelijk gevormd heeft. Deze zal nu ook haar feest ten zeerste opluisteren."

Sint-Sebastiaangilde (Lage Mierde)

8 juni 1901:

Maandag 6 juni en de dinsdag daarop volgend hield het St.-Sebastiaangilde Lage Mierde haar jaarlijkse feestdagen bij de Wed. v. Loon. Beide dagen ging men naar de H. Mis. Na eerst een rondgang door het dorp gemaakt te hebben kwam men daarna in het lokaal. Vooral het vendelzwaaien door Jac. Paridaans en het standaardrijden door P. Veron maakte diepe indruk. De rest van de dagen werd gezellig met het puike "Reusels" doorgebracht.

13 februari 1902:

Door de gilden van St. Sebastiaan en St. Ambrosius en de Doelen Willem Tell werd in de herberg van de Wed. Van Loon "recht gezellig feest gevierd". Alles liep in beste orde af. De correspondent deelt nog mee: "Overigens is vastenavond hier voortaan van weinig betekenis."

12 juni 1902:

Het St.-Sebastiaangilde te Lage Mierde vierde maandag en dinsdag (9 en 10 juni) feest bij P. v.d. Aa-Fiers. Eerst trok men uit om de hoofdmans en de koning af te halen; daarna ging men naar de H. Mis. De dagen werden verder gezellig tot laat in de avond doorgebracht.

24 november 1904:

Bij de viering van het 50-jarig huwelijk van echtpaar Van Loon-Coppens waren de gilden van St. Sebastiaan en St. Ambrosius aanwezig in de optocht. ■

(wordt vervolgd)

J.M. Oomen

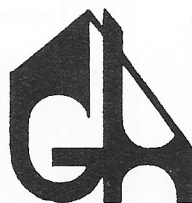
Bronvermelding

1. Spreekbeurt gehouden tijdens de studiedag over Noordbrabantse gilden, georganiseerd door het Noordbrabants Genootschap op 17 oktober 1992 in het Museum Kempenland te Eindhoven naar aanleiding van de tentoonstelling "Zilver met een verhaal; naoorlogs gildezilver uit Kring Kempenland". Andere sprekers waren Johan Oomen, Jacques Penders en Gerard Rooijackers. Hun verhalen zijn of worden in enigerlei vorm elders gepubliceerd.
2. Voor meer informatie: Het Koninklijk Handboogschuttersgilde Sint Sebastiaan te Tilburg; wetenswaardigheden omtrent het Gilde, verzameld en opgetekend door Cees van Dun (Tilburg, 1977).
3. J.L.G. van Oudheusden, Brabantia Nostra; een gewestelijke beweging voor fierheid en 'schoner' leven, 1935-1951. (Tilburg, 1990; Bijdragen tot de geschiedenis van het Zuiden van Nederland, dl. LXXXIV); met name p. 340 vv. over de Groot-Kempische Cultuurdagen.
4. Gabriël Smeets "De Kunstkring Tilburg 1940-1969". In: Tilburg, tijdschrift voor geschiedenis, monumenten en cultuur, jrg. 9 (1991), p. 4-13.
5. De tekst van het lied, voorzien van een toepasselijke omlijsting van de hand van de schilder Theo van Delft, werd door drukkerij Bergmans in verscheidene formaten als (gedachtenis) prent(je) uitgegeven. Deze prent werd ook als illustratie opgenomen in: Lustrumboek 1899-1949 Sint Odulphuslyceum (Tilburg, 1949), t.o. pagina 112.
6. Gemeentearchief Tilburg, archief van de parochie H. Dionysius 't Heike, inv.nr. 753. Zie ook: A.P.J. Meijs, 150 jaar Sociëteit Philharmonie, 1840-1890 (Tilburg, 1990), p. 14 vv.
7. Prelaat A.T. Baeten verklaart zijn eigen wapen in het tijdschrift 'Berne', jrg. 36, p. 18-19: "Het nieuwe wapen van de abt".

van berkel b.v.

loodgieter
installateur

postbus 269, 5050 ag goirle, 013 - 34 24 45

een zaak van
vertrouwen

- premiebouw
- renovatie
- vrije sektor
- verbouwingen
- utiliteitsbouw
- onderhoud
- dealer: Unidek volumebouw

**AANNEMERSBEDRIJF
GEBR. HOUTEPEN B.V.**

ZANDSCHELSTRAAT 1-01 POSTBUS 165
5050 AD GOIRLE TELEFOON 013-34 90 32

NIEUWS MET NAMEN

FEDERATIE

Onderscheidingen op de hoofdlieëndag

Aan het slot van zijn jaarrede had de federatievoorzitter het genoegen, de volgende gildebroeders in het zonnetje te zetten:

Jan Mes werd onderscheiden met het zilveren medaillon van de Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden. Jan heeft zich als federatiepenningmeester op buitengewone wijze verdienstelijk gemaakt. Bij de provincie heeft hij een voor het gildewezen zeer goede subsidieregeling weten te realiseren. Ook heeft hij als federatiebestuurder in de jaren 1985-1993 een beleid gevoerd, dat gekenmerkt werd door een zeer grote zorg en een diepe belangstelling. Ook in de nieuwe opzet van De Gildetrom en in de realisatie van de stichting cultuurfonds Noordbrabantse gilden had hij een groot aandeel. Jan is gildebroeder van het Sint-Mauritiusgilde Goirle.

Jos van Laarhoven, eveneens gildebroeder van het Goirlese Sint-Mauritiusgilde, werd onderscheiden met het zilveren schild van de Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden, wegens zijn buitengewone verdiensten voor het schieten. In zijn functie van secretaris van de federatieschietcommissie gedurende ruim dertien jaar heeft hij zich op dit brede gebied tot het uiterste gegeven. Om gezondheidsredenen moet hij afhaken.

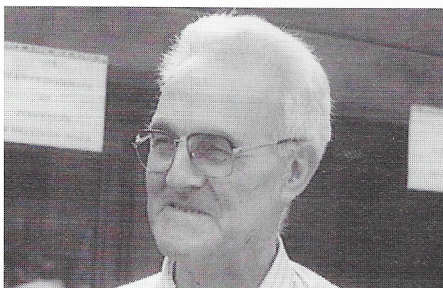
Jac Govers heeft, als secretaris van de bond van schuttersgilden kring Kempenland, in de periode van 1981 tot 1993 zitting gehad in het federatiebestuur. Jac is gildebroeder van het Sint-Catharinagilde Eindhoven-Stad. Jac heeft een grote bestuurlijke zorg aan de dag gelegd voor het culturele erfgoed der gilden. Als federatiebestuurder wist hij met verve zijn standpunt naar voren te brengen en te verdedigen. Uit erkentelijkheid voor zijn grote en brede inzet werd hem het zilveren schild van de Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden toegekend.

De ererij tijdens de Hoofd-lieëndag.

Jan van Dongen onderscheiden

Tijdens het federatietoernooi gewerschieten bij het Sint-Catharinagilde Tongelre te Eindhoven werd Jan van Dongen onderscheiden met het zilveren schild van de Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden, wegens zijn bijzondere federatieve verdiensten op het gebied van het gewerschieten. Jan is gildebroeder van het Sint-Jacobusgilde Zeeland en heeft in de federatieve schietcommissie zijn "zilveren" sporen verdiend. Het eremetaal werd hem opgespeld door de federatievoorzitter E. van Bouwdijk Bastiaanse.

J. van Dongen

NBFS-korps en -kampioen gewerschieten

Tijdens het druk bezochte toernooi bij het Sint-Catharinagilde Tongelre te Eindhoven werd het federatiekampioenschap behaald door Leo Kerstens van het gilde Salvator Mundi uit Oeffelt. Het beste korps kwam van het Sint-Jorisgilde Vlokhoven, gevormd door Ad van de Ekart, Jan Marinus, John Marinus en Eric Huybers.

Federatiekampioen Leo Kerstens.

Kwartier van Oirschot

Voor de tweede keer koning

Op 16 juli schoot gilde Sint Monulphus en Gondulphus uit Kneegsel koning, ditmaal op het nieuwe schietterrein aan de Vessemseweg. Na het schutsboomvrijen door burgemeester en pastoor werd door twaalf gildebroeders om de koningstitel gestreden. Door het 58ste schot wist G. van de Ven zich voor drie jaar koning te schieten. Na het voorlezen van het koningsreglement werd hem het koningsvest omgehangen en ging men terug naar de gildekamer, waar de

ere-wijn gedronken werd. G. van de Ven was al eens eerder (van 1978 tot 1981) koning.

Diessense hoogtijdag

Het koningschap van het gilde Sint Joris Diessen stond op 6 september weer open. Met zuster-gilde Sint Sebastiaan werd deelgenomen aan de gildemis. Daarin ging niet alleen de pastoor voor, maar ook de pasbenoemde gildeheer Pastor Van de Hout. Na de gebruikelijke koffietafel kwam de harmonie de gilden afhalen, om deze te begeleiden naar het feestterrein. Daar werd de boom "vrijgemaakt", de vogel geplaatst en de ereschoten gelost. Na een spannende strijd om de fel begeerde koningstitel wist na ongeveer een uur Ton van Doormaal de vogel naar beneden te halen. Na de gebruikelijke ceremoniën werd de nieuwe koning voorgesteld aan pastoor en burgemeester. 's Avonds werd een receptie aangeboden, waarvan velen gebruik maakten. De avond werd verder doorgebracht met dansen en buurten.

De standaardruiter staat klaar het grote nieuws aan de koningin te gaan vertellen.

Zenuwen onder controle?

Op de teerdag van gilde St. Ambrosius Lage Mierde, 21 september, vond het driejaarlijks koningschieten plaats. Dit keer zou het extra spannend worden, omdat koning Ad v.d. Wouw keizer zou kunnen worden. Dit gilde schiet koning met kruisboog op doel. Tien gildebroeders namen deel aan de strijd. De beste schutter, die tegen spanning kan en zijn zenuwen onder controle heeft, wordt winnaar. Uiteindelijk werd Piet Roest koning met 59 punten. Ad v.d. Wouw, Ad Plasman en Jan van Limpt behaalden 58 punten.

Ad v.d. Wouw feliciteert koning Piet Roest (r)

Om vijf uur werd de koning in optocht aan huis afgehaald. Hij nodigde het gezelschap uit om binnen te komen; om een drankje te gebruiken. Dat werd

natuurlijk niet afgeslagen. Zo'n goede schutter wordt veel succes gewenst in de komende drie jaar.

Installatie keizer Piet Beerens

Het was op 28 juni de tweede keer dat het Sint-Jorisgilde Hogeloon een keizer kreeg. En dat in een periode van vierhonderd jaar! Op die dag zelf was er weinig aandacht aan de keizer besteed, omdat er ook een nieuwe koning geschoten moest worden. Keizer Piet Beerens werd op 15 oktober officieel geïnstalleerd.

Na de installatie: Piet en Annie Beerens.

De avond werd begonnen met een gildemis, waarin pastoor Kersemakers het keizersschild zegende. Bij terugkomst in gildehuis "den Bakker" werd het keizers-teken en de keizerssijp door hoofdman Kees Swaanen omgehangen. Iedereen kon daarna de keizer feliciteren. De geschiedenis heeft zich herhaald. Want evenals de vorige keizer -Dorus van Gerwen-, wist Piet Beerens door zijn eerste koningschap de dan regerende dubbelkoning van het keizerschap af te houden.

Kempenland

Het eenentwintigste schot was raak

Jan Antonis jr.

Op kermiszaterdag 24 juli had in Duizel het twee jaarlijkse koningschieten plaats van het gilde van Sint Jan Baptist. Zes kruisboogschutters bonden de strijd aan. Het was Jan Antonis jr. die met het eenentwintigste

schot de vogel naar beneden haalde en daarmee, met zijn achtendertig levensjaren, zich tot de achtendertigste koning van zijn gilde schoot. Hij trad daarmee in de voetsporen van zijn vader, Jan Antonis sr. die koning was van 1975 tot 1977.

Koningschieten bij het Sint-Jorisgilde Vlokhoven

In 1990 wist Patrick Sars niet wat hem overkwam toen hij met een welgemikt schot de vogel afschoot en daarmee een van de jongste koningen van Kring Kem-

penland werd. Het koningschap is hem kennelijk goed bevallen, want op 26 september schoot hij weer raak. Na 142 schoten gelost door 10 gildebroeders, wist hij voor de tweede maal het koningschap voor de komende drie jaar te verwerven. Eerder dit jaar wist Patrick Sars te Bladel tijdens de kringgildedag van Kring Kempenland de titel van kringkoning te behalen. Voordat de gildebroeders en gasten zich verzamelden onder de gloednieuwe schutsboom met kogelvanger, kwamen zij eerst bijeen in de O.L. Vrouw van Lourdeskerk te Vlokhoven - Eindhoven Woensel - voor de gildemis en deden zij zich te goed aan een uitgebreide koffietafel in hun gilde-lokaal.

Het koningspaar.

Aftredende koning prolongeert koningstitel

Traditiegetrouw wordt om de vier jaar, op kermismaandag, door het Sint-Willibrordusgilde te Waalre om de koningstitel geschoten. Op 23 augustus was het weer zover. Rond twaalf uur trokken de gildebroeders op naar de schutsboom aan "Het Gat van Waalre", waar het gilde het schietterrein heeft en waar Piet Smolders zijn titel moest verdedigen. Onder belangstelling van jong en oud, werd om tien over een het eerste schot gelost door pastoor Jan Stroombergen, gevolgd door beschermheer Frans van Dijk en keizer Jo de Bie. Daarna waren de gildebroeders aan de beurt die zich aangemeld hadden voor het schieten voor het koningschap. Bij het 54ste schot haalde Piet Smolders de vogel naar beneden en prolongeerde daarmee zijn koningstitel. Als koning is hij verantwoordelijk voor het koningszilver en dient binnen zes maanden het gilde een nieuw koningschild te schenken, en wat voor zijn gildebroeders het meest prettige is: hij moet hen trakteren op bier.

Piet Smolders gaat over het vaandel.

Andermaal koning

Op kermismaandag 9 augustus vond in Heeze het driejaarlijkse koningschieten plaats bij het Sint-Agathagilde. Na een spannende strijd tussen dertien gildebroeders viel de vogel bij het negenendertigste schot, waardoor Henk Heesakkers zich andermaal tot koning kon laten kronen. Mocht hij er in 1996 weer in slagen de vogel af te schieten, dan heeft Sint Agatha na vele decennia een keizer. Maar zo ver is het echter nog lang niet. In de vroege avond bracht het gilde een vendelgroet ten huize van de dubbele koning en werd hem ter ere een heildronk uitgebracht. Daarna was het, zoals gebruikelijk, nog lang en goed toeven bij de koning.

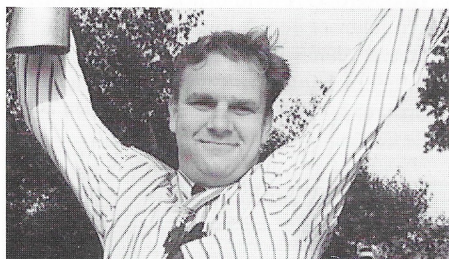
Henk Heesakkers

De tamboer is koning, leve de tamboers

Wie de rekeningen van het Sint Catharinagilde Eindhoven-Stad doorneemt zal daarin vele rekeningen tegenkomen voor speelmannen op de teeravonden, maar ook voor tamboers bij het uittrekken van het gilde. Het gilde bezit wel twee gildetrommen: maar heeft zelden eigen tamboers gehad. De gildebroeders waren dan ook zeer verheugd, toen twee jonge gildebroeders (Toon Ansems en Willem de Haan) het initiatief namen, om zich het roeren van de trom eigen te maken. Dankzij de medewerking en instructie van het Sint-Martinusgilde Tongelre was het op maandag 6 september, de dag van het koningschieten, dat de beide tamboers voor het eerst hun kunnen zouden tonen. Bij aankomst op het schietterrein van het Sint-Jansgilde Leenderstrijp, sinds jaren gastheer bij het koningschieten, waren de gildebroeders blij verrast, toen zij in de verte de trommen reeds hoorden en zagen hoe op een zandpad nabij het schietterrein beide gildebroeders bezig waren met hun generale repetitie. Na het vrijen van de boom door de burgemeester van Leende ving het kampen aan. Bij het 81ste schot viel de beslissing en werd de aftredende koning Harry de Haan opgevolgd door zijn neef Willem de Haan, als veertigste koning na de heroprichting. Met het aanvaarden van de nieuwe koning werd het aantal tamboers gehalveerd! Niet voor lang, want direct meldden zich twee nieuwe kandidaten om de opgevallende plaats in te nemen, zodat straks mogelijk het gilde trommen te kort komt. Voordat de gilde-

broeders zich verzamelden onder de schutsboom kwamen zij eerst bijeen in de Sint-Catharinakerk te Eindhoven voor de gildemis. Tijdens deze mis werden door pastor L. Jansen twee nieuwe Diane-geweren gezegend. Een niet alledaagse gebeurtenis voor een pastor. De zegen werd over deze vredelievend bedoelde wapens afgesmeekt, in de hoop dat alle wapens binnen korte tijd een even prettig doel zullen mogen dienen als deze gildewapens.

Handen omhoog want ik schoot.

Peelland

Regen en een omgezaagde schutsboom

André van Nunen

Zo begon kermis-maandag 13 september voor het St. Leonardus-gilde. Hoe moest er dan koning worden gescho-ten? Er werd besloten op het terrein "t Wipke" te gaan schieten.

Het Sint-Antoniusgilde had geen bezwaar. Eerst werd Frans Verhoeven afgehaald. Hij ontving het gezelschap met koffie en een borrel. Om elf uur werd er naar het Leonardus-kapelletje getrokken voor een gebedsdienst. Teruggekomen in gildehuis de Zwaan, was er een verrassing: Gildebroeder André van Nunen deelde beschuit met muisjes uit. Hij was 's morgensvroeg vader geworden van een prachtige dochter. Om half een werd naar het schietterrein getrokken. Ondanks de regen waren er achttien gegadigden. Met het 65ste schot werd Harrie van Dijk (42) koning. Bij het gildehuis werd hem een vendelgroet gebracht.

Gildebroeders voor het leven

Voor de oudste vereniging van Someren-Eind zijn jubilea niet zo zelden. Maar op 18 september huldigde het gilde maar liefst acht jubilarissen! Na de jubilarissen thuis te hebben afgehaald, werd door gildeheer pastoor Somers de gildemis opgedragen voor levende en overleden leden en voor de jubilarissen. In gildehuis

Lomas werden de jubilarissen allereerst door het eigen gilde in het zonnetje gezet. Hoofdman Remy Lammers somde hun verdiensten op. De jubilarissen ontvingen de speld van Sint Lambertus en de daarbij behorende oorkonde. Voor de dames waren er de gebruikelijke bloemetjes. Onder de receptie-gangers was burgemeester Vos. Hij reikte aan Frens van Leuken de bronzen medaille verbonden aan de Orde van Oranje Nassau uit, voor de bijzondere wijze waarop hij zich verdienstelijk gemaakt heeft voor het gilde: 50 jaar gildebroeder, 33 jaar vendelier, 50 jaar lid van de directie (geüniformeerde gildebroeder), 18 jaar bestuurslid, koning in 1975, en 40 jaar geweer-schutter. De burgemeester zei in zijn toespraak: "De gemeenschap, maar in het bijzonder het gilde, kan op zulke personen bouwen. Onze jongeren kunnen daar een voorbeeld aan nemen. Dit zijn mensen van de oude stempel. En vergeet niet: Er zijn nog zeven jubilarissen meer. Dit is een teken dat men gildebroeder wordt voor het leven. Een gildebroeder streeft namelijk de oude idealen van dienstbaarheid na. Gelukkig hebben wij in Someren een grote waarde aan cultureel erfgoed met onze vier Somerse gilden."

De andere jubilarissen waren: Jo Greijmans, Jan van de Eijnde, Piet Lemmen (40 jaar gildebroeder) en Jan Verheijden, Harrie Muijen, Jan van de Laar en Evert Thielen (25 jaar gildebroeder). Het zijn allemaal mensen, die actief waren en zijn in het gilde. Namens kring Peelland sprak voorzitter Ferd van Thiel lovende woorden tot de jubilarissen en natuurlijk in het bijzonder tot de gouden jubilaris. "Hij is in de oorlog begonnen met vendel-zwaaien. Het zwaaiwendel was gemaakt van parachutenvylon." Hij spelde de jubilaris de zilveren kring-speld op. Verheugend was dat bijna alle Peellandse gilden de jubilarissen kwamen gelukwensen. Met een grandioze feestavond in het teken van "Oud Oranje" werd deze prachtige dag besloten.

Frens van Leuken ontvangt kringonderscheiding

Maasland

Spanning en ontspanning

Zaterdag 14 augustus organiseerde het gilde Sint Antonius Abt uit Vorstenbosch

voor de tweede keer het kampioenschap jeu de boules. De wedstrijden werden gespeeld op "t Gildebergske". Er hadden 62 triplets ingeschreven, verdeeld over elf poules. Elk team speelde drie wedstrijden, waarna 32 teams overbleven, die via het knock-out systeem uitmaakten wie doordrongen tot de finale. Onder grote belangstelling en laaiend enthousiasme werd de finale gewonnen door het team van Cor Vogels, het team van Jan Daandels eindigde als tweede. 's Avonds werden de prijzen uitgereikt: de winnaars kregen een wisselbeker, drie een jeu de boules-standaard en drie een vleesprijs. Iedereen heeft een spannende en ontspannende dag gehad. Een goed, geslaagd toernooi, waarbij de sportiviteit hoogtij vierde en men in onderlinge saamhorigheid het jeu de boules-spel speelde.

Kringonderscheiding

In Helvoirt hield het gilde Sint Joris haar jaarlijkse viering. Deze dag begon met een eucharistieviering in de Sint Nicolaaskerk. Daarna werd de vendelgroet gebracht aan de overheid van het gilde en aan het aanwezige bestuur van Kring Maasland. In de gildezaal van restaurant "De Keizer" ontving hoofdman André Dekkers van de voorzitter van Kring Maasland, de heer Eijkemans, de zilveren kringonderscheiding met vuurslag opgespeld. Dit vanwege zijn veertig-jarig lidmaatschap van het gilde. Van het eigen gilde ontving hij ook nog een zilveren onderscheiding. Ad Pijnenburg, die 25 jaar lid was, kreeg ook een onderscheiding uitgereikt. Antoon Sterken en Pieter Pijnenburg kregen beiden een wandelstok met zilveren knop aangeboden en behoren nu bij de bejaarde gildebroeders. Pieter Pijnenburg kreeg uit handen van de hoofdman een zilveren schild en werd tevens benoemd tot erebestuurslid. Aan de echtgenotes van de jubilarissen werden bloemen aangeboden. De avond had verder een gezellig verloop.

Hoofdman André Dekkers ontvangt de kringonderscheiding.

Veel gebeurtenissen op een dag

Het gilde Sint Ambrosius uit Loon op Zand vierde op 25 september haar 210de statiedag. Na samenkomst in De Eenhoorn ging het gilde in optocht naar de kerk, waar de gildemis werd opgedragen door gildeheer pastoor G. Stegeman, gevolgd door de vendelgroet aan de kerkelijke en wereldlijke autoriteiten. Hierna vertrokken de gildebroeders naar het gildehuis in de Beijenthuijn waar de jaarvergadering begon. Het was een

vergadering met veel gebeurtenissen. Mark van Wanrooij en Joris van Riel werden geballoteerd als nieuwe gildeleden. Staande deken-rentmeester Antoon van Veldhoven en staande deken-schrijver Jan Toorians gaven te kennen dat zij terugtraden uit hun functie. De vergadering besloot bij acclamatie de afgetreden dekenen te benoemen tot ere-staande-deken. Rob van Meetelen is door de vergadering aangestemd als nieuwe penningmeester en Harrie Basters, al vier jaar loco-secretaris, is aangestemd als secretaris. Ad Dankers is herkozen als wedstrijdleder.

Jhr. Ch. Verheijen ontvangt gelukwensen.

Verder waren er verschillende jubilarissen. Jonkheer Ch. Verheijen trad in 1967 toe als beschermheer. Als aandenken voor de voorbije 25 jaar ontving hij een zilveren draagschildje uit handen van hoofddman Jan van Riel. Harrie van den Hoven werd gehuldigd vanwege zijn 40-jarig lidmaatschap. Drie leden vierden hun zilveren feest. Harrie van der Aa, Jos Bink en Ad Dankers. Ook deze vier ontvingen van de hoofddman een draagschildje. Ad van der Aa ontving vanwege zijn 25-jarig lidmaatschap het schild op de naamdagviering, 21 november. Het middagprogramma, jeu de boules, schieten en sjoelen, was ondanks de regen toch geslaagd. 's Avonds was er voor de leden en hun partners nog een koud en warm buffet. Tevens werden de prijzen van de zomercompetitie uitgereikt. Met zang, dans en voordracht door eigen leden werd de statiedag afgesloten.

*Veertig jaar gildebroeder:
Harrie van den Hoven.*

Zilver met een gouden randje

Vrijdag 3 september werd Harry van Vreede uit Boxtel begiftigd met de Ere-medaille in Zilver, verbonden aan de Orde van Oranje Nassau. Hij ontving de onderscheiding in verband met zijn 40-jarig dienstjubileum bij Metaalperswerk van de Wetering en daarnaast voor

zijn maatschappelijke activiteiten, waaronder zijn verdiensten voor het Brabantse gildewezen. De medaille werd de 56-jarige gildebroeder van Sint Barbara en Sint Sebastiaan te Vught opgespeld door burgemeester Jan van Homelen. Van Homelen, eerder burgemeester van Hooge en Lage Mierde en Berlicum welke gemeenten een rijke gildetraditie kennen, vond het jammer dat er in Boxtel geen gilde meer bestaat, maar is blij dat er zo'n gildebroeder woont.

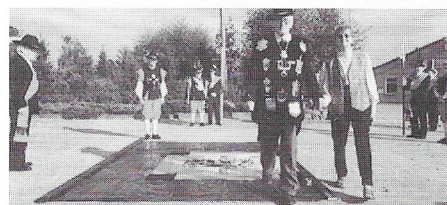
Harry van Vreede tussen Vughtse koningen.

Harry, Vughtenaar van geboorte, leerde vanaf oktober 1954 het vendelen van de vermaarde oefenmeester Toon Beks van het Vughtse gilde Sint Barbara. Binnen korte tijd vendelde hij op het hoogste niveau; bijna twintig jaar lang was hij een geduchte tegenstander tijdens wedstrijden. Sinds 25 jaar geeft Harry zelf les aan vooral jeugdige vendeliers, een zelfde periode is hij jury-lid tijdens de diverse gildefeesten. Daarnaast is de jubilaris secretaris van de vendelcommissie van Kring Maasland en voorzitter van gildekring de "Dommelgroep". Harry was aangenaam verrast dat tijdens de receptie de vendelgroet werd gebracht door vendeliers van negen gilden. Vele gildebroeders en gildezusters uit eigen en andere kring waren er bij. Mede door dit eerbetoon heeft de onderscheiding voor Harry van Vreede zeker een gouden randje gekregen.

Gildekoning op herhaling

Zondag 19 september was de dag van het koningschieten bij het Sint Barbaragilde te Veghel, de feestdag van Sint Lambertus en kermis-zondag. Na het "uithalen" van koning Hans Raaijmakers begon in de Sint Lambertuskerk de plechtige gildemiss met drie heren: gildeheer vicaris E. Verhoeven, de oud-gildeheer pater H. van Genuchten en diaken M. Christiaans. Na afloop was op het kerkplein de belofte van trouw aan de kerkelijke en wereldlijke overheid en de vendelgroet. Aansluitend had de kranslegging plaats bij het Airbornemonument, ter herdenking van de bevrijding van Veghel bij de luchtlandingsoperatie "Market Garden" op 17 september 1944. Daarna ontvingst door het gemeentebestuur en aanbieding van de erewijn. Aan het koningschieten namen 32 gildebroeders deel. Tijdens de vierde ronde, bij het 120ste schot, schoot staande-deken Cor van Schie de vogel naar beneden. Hij werd daarmee de 14de koning na de herleving van het gilde in

1980 en de vierde koning die voor de tweede maal deze eer verwierf. Tijdens dit koningsjaar oefent over-deken Toon Vlassak de taak uit van waarnemend staande-deken. Adjudant van de koning is Wim van de Ven, die het voorlaatste schot loste.

Cor van Schie met echtgenote.

foto D. v. Bergeijk St. Oedenrode

Vijf schutters konden niet schieten

In vol ornaat vertrok het gilde Sint Barbara uit Sint-Michielsgestel rond het middaguur van de vierde september naar huize Zwanenburg. Het gilde werd ontvangen door de hoofddman en deze dankte in zijn welkomstwoord koning Christ Manders voor zijn grote inzet tijdens zijn koningschap. Voordat Christ werd uitgevendeld kreeg het gilde vijf nieuwe gildevesten, een kussen en een omslag voor het misboek aangeboden door schutsvrouw mevrouw P. Luijckx-Terlinge. Hierna bood hoofddman Van Bouwdijk Bastiaanse alle gildeleden een versnapering aan. Om half een vertrok het gilde weer naar de schutsplaats waar allereerst aan de inwendige mens werd gedacht. Tijdens een korte vergadering werd geloot voor het schieten. Na het vrijen van de boom schoten gildeheer pastoor Smits en de schutsbroeders burgemeester Reuver, Jan Nelissen en Toon van der Heyden. De schutters kwamen aan de beurt en al snel werd duidelijk dat niet alle negentien een kans kregen.

Gerben Verkuylen, hij kon nog wel schieten.

Bij het elfde schot scheurde de houten vogel bijna geheel open, en bij het veertiende haalde Gerben Verkuylen de vogel naar beneden. Op twaalf september is de nieuwe koning in de Sint-Servatiuskerk geïnstalleerd. Na het koningschieten werd gestreden om de schietkampioen. Spannend was het. Christ-Jan van den Heuvel was de beste. Voor de jeugdleden was er een wedstrijd met de luchtbuks. Patrick Vissers was eerste. Samen met Emiel van Zutphen en Mario Boom, welke tweede en derde werden,

ontving hij van pastoor Smits een standaardje. De dag werd afgesloten met een teeravond in café De Toren waarbij troubadour Henk Habraken een optreden verzorgde. Daarnaast zorgde een disco en het goede eten voor de verdere sfeer.

Brabants kampioen

Bij de federatieve vendel- en tromwedstrijden in Oploo zijn de jeugdvendeliërs van het Sint Barbaragilde uit Dinther Brabants kampioen geworden. Onder leiding van Harry van Lankveld en Nico van Zutphen, ontvingen Erwin van de Boom, Joris van der Cammen, Rik Manders en Emiel van Zutphen de hoogste eer in de klasse 14 tot en met 16 jaar. In de individuele klasse werd Rik Manders tweede en Joris van der Cammen derde. Het gilde is zeer trots op deze jonge gildebroeders.

De vogel wilde niet vliegen

*Sint-Barbara en Sint-Sebastiaangilde
Vught, koning Rob v. Esch.*

Land van Cuijk

Peter en Ilse alleen voor de gelegenheid een stel?

De 26 jarige Peter Kuyer is de nieuwe koning van het Groot Gaesbeker gilde geworden. De laatste zondag van augustus is traditioneel het hoogtepunt van het verenigingsjaar van het Soester gilde. Op die dag vindt het koningschieten plaats. In de morgen trekken de gildelieden naar de Petrus en Pauluskerk voor een plechtige eucharistieviering met gilde eer. Daarna beginnen rond twaalf uur de voorbereidingen voor het koningschieten. De Eemlander Blaaskapel zorgt voor een zondagmorgenconcert in de feesttent en de gildebroeders melden zich aan voor het koningschieten (dit jaar 130). Dan treedt de oude koning terug, laat zich de mantel door bode en ouderman ontnemen, waarna hem voor de laatste maal een muzikale- en vendelhulde wordt gebracht. De vogel wordt door de kerkelijke en wereldlijke autoriteiten gevrijd van de geesten en daarna brandt de strijd los. De strijd zou deze middag bijna twee uren en 217 schoten duren. Al een langere tijd zit er speling in het hout, de vogel schudt aan de paal en

nadat telkens de spanning met het aanleggen wordt opgevoerd, schiet Peter Kuyer raak en valt de vogel in twee stukken naar beneden. Het in duizendtallen aanwezige publiek gaat in juichstemming over en de nieuwe koning wordt op de schouders genomen. Dit jaar weer een 'gewone' gildebroeder. Peter heeft wel jarenlang als hoornblazer deel uitgemaakt van het gildekorps, maar moest door drukke werkzaamheden zich terugtrekken. Het bestuur beraadt zich onder de schietbomen op de ontstane situatie. Het zal zich niet tegen zijn koningschap verzetten. Daarna is het gildekorps op het terrein gearriveerd en kan de eerste huldiging plaatsvinden. Peter wordt gevraagd of hij zijn functie aanvaardt en tevens of hij een koningin wil voorstellen. Peter is nog vrijgezel, zodat iedereen verast is met zijn keuze, Ilse Smeets, een goede bekende van hem, en voor een jaar bereid om koningin te zijn. De nieuwe koning aanvaardt zijn functie en mag zich traditiegetrouw naar het bestuur begeven, nadat hij ook over het vaandel heeft gelopen (zie foto). Vervolgens krijgt hij het vaandel overhandigd, waarna hij aan de vaandeldrager verzoekt dit vaandel tijdens zijn koningsjaar te dragen. Dan vindt een eerste vendelhulde plaats. In de avond wordt hem tijdens de officiële huldiging in de feesttent, voorafgaande aan het koningsbal, de koningsmantel omgehangen.

Allebei gelukkig.

Ook dit jaar waren de gildefeesten in Soest weer een grote happening, waarbij op negen dagen activiteiten werden georganiseerd rondom de doelstelling van het gilde: het bevorderen van de gemeenschapszin. Dat is zeker gelukt; vele dui-zenden Soesters wisten de weg naar het gildeterrein weer te vinden om daar actief dan wel passief aan de verschillende evenementen deel te nemen. Absolute hoogtenpunten waren zoals eerder vermeld het koningschieten, de theatershow met de Gooise Operette en Willy Caron, de feestmiddag voor de ouderen van Soest die in het kader van het Europees Jaar voor de Ouderen in samenwerking met de ouderenbonden voor een 700-tallig publiek werd georganiseerd alsmede het volksfeest op zaterdag 28 augustus met een volkspaarden feest, volksspelen, kinderspelen, schietwedstrijden en een feest- dansavond.

Gezien het succes zal volgend jaar aan de opzet van de gildefeesten niet veel veranderen. Reeds nu heeft het gildebestuur zich verzekerd van een attractief programma, verdeeld over negen feestdagen. ■

IN MEMORIAM

Peelland

Gilde St. Joris Gemert

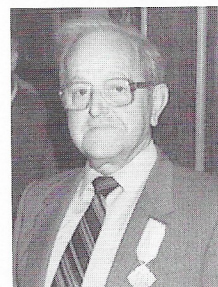
Piet van den Crommenacker (79) overleed op 27 maart. Het gilde bleef hij altijd trouw. Zolang hij kon, zette hij zich actief in. Daarnaast verzorgde hij mede de "dagjes Koks" in Gemert. Daar vindt regelmatig het dagkoningschieten plaats. Het gilde informeert er groepen over het ontstaan van het gilde, het verloop en het huidige gildewezen. Daarna kunnen de gasten schieten op de vogel om het dagkoningschap. Piet was hieraan zeer verknocht. Hij stopte er veel energie in. Hij deed dit vanaf het begin. Zowel de bezoe-kende groepen, als het Sint-Jorisgilde zijn hem hiervoor zeer dankbaar.

Piet v.d. Crommenacker Antoon Geerts

Op 4 mei overleed Antoon Geerts (75). Bijna vijftig jaar verdedigde hij de kleuren van de "rooi schut". In 1944 koos men hem tot deken en in 1961 schoot hij zich tot koning. Hij stelde zich altijd bescheiden op en liet broederschap als vanzelf leven rondom zijn persoon. Des te meer voelt het gilde zijn heengaan als een gemis, een moeilijk te vervangen lege plek.

Gilde St. Antonius Abt Lierop

Frans van Eijk

Op 9 mei is Frans van Eijk (79) te Geldrop overleden. Hij was ruim 62 jaar lid en droeg hiervan dertig jaar het uniform. Van 1970 tot 1972 was hij koning. Bij zijn zestig jarig lid-

maatschap (1991) kreeg hij de kringonderscheiding. Het was een goede gildebroeder; altijd aanwezig op de door het gilde georganiseerde activiteiten.

St. Willibrordusgilde Bakel

Na een week thuis te zijn verzorgd overleed tamboer en oud-koning Jan Smits (41). Hij stond altijd klaar voor het gilde. Niets was hem te veel als hij daar voor kon werken. Ook tijdens zijn ziekte was hij altijd present; een onvergetelijke en onmisbare gildebroeder.

Na een langdurige ziekte overleed op 25 september Fr. Manders (65). Hij droeg het gilde een warm hart toe. Jarenlang zorgde hij er voor dat het standaardpaard op elk gildefeest aanwezig was. Jammergenoeg kon hij door zijn ziekte niet altijd meer present zijn, waar de herinnering aan zijn inzet niet minder om is.

Maasland

Onze Lieve Vrouwe Schuts - Elshout

Christiaan Klerks

Op 31 mei overleed de oud-hoofdman en koning van het gilde Christ Klerks (85). Vanaf zijn 18e jaar was hij lid van de Onze Lieve Vrouwe Schuts, 67 jaar lang! Tweemaal was Christ koning, van 1953 tot 1954 en van 1969 tot 1970. In 1955 werd hij gekozen tot hoofdman; 22 jaar heeft Christ "de schuts" geleid. Bij zijn 40-jarig lidmaatschap ontving de toenmalige hoofdman de zilveren ere-medaille verbonden aan de Orde van Oranje Nassau. Tien jaar later ontving Christ de Pauselijke zegen en huldigde het gilde hem met een gouden draagspeld en de benoeming tot lid van verdienste. Kermismaandag was "zijn" dag van het jaar... Koningschieten!

Sint Jorisgilde - Berlicum

Eens was hij prins, daarna koning. Vorstelijk leefde hij in Frankrijk. De oud-koning van het gilde, Peter Fiolet (60), overleed op 11 juni 1993. Maar twintig jaar was hij gildebroeder, echter wel spontaan. Hij heeft veel betekend voor het gilde! Vooral met zijn lach en plezier. De lijfspreuk van Peter was: "Geniet 't leven, benut 't leven, 't duurt maar zo kort, 't is maar even". Na de uitvaartdienst is de overledene op het Kerkplein te Berlicum "uitgevendeld".

Gilde Sint Willibrordus - Esch

Op 6 februari 1993 heeft het gilde afscheid genomen van gildeheer Prof. F. Geboers (86). 31 Jaar heeft het gilde zeer veel steun gehad van de gildeheer. Hij opende deuren die gesloten waren! Het gilde is hem veel dank verschuldigd.

Op 19 mei heeft het gilde haar oudste gildebroeder Cees van Esch (88) in de Sint Willibrorduskerk naar zijn laatste rustplaats vergezeld. Cees was sinds 1935 lid en men kan hem met recht een trouwe gildebroeder noemen. Na de oorlog was hij de grote stimulator voor het weer actief worden van het Essche gilde. Voor deze verdienste ontving hij in 1986 de eremedaille in zilver verbonden aan de Orde van Oranje Nassau.

Gilde Sint Joris Nieuwkuyk

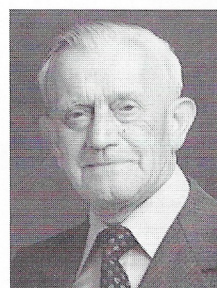
Cees van Iersel

Na een groot aantal jaren liefdevolle verzorging door zijn vrouw en later in een verpleeghuis, overleed op 2 juli Cees van Iersel (73). Bijna veertig jaar was hij lid van het gilde, welk bij hem een bijzondere plaats had.

Ondanks dat hij de laatste jaren niet meer actief bij het gilde kon zijn was zijn mening nog duidelijk te horen. Cees bekleedde geruime tijd een bestuursfunctie, totdat de ziekte de inspanningen niet langer toestond. In de zestiger jaren was hij tweemaal een trotse koning. Bij zijn zilveren gildejubiläum ontving Cees van Iersel een onderscheiding van Kring Maasland. Het gilde verliest een waardige en plichtsgetrouwe gildebroeder.

Gilde Sint Ambrosius Loon op Zand

Ere-staande-deken Jan Biemans overleed op 23 mei. Jan (84) was ruim 48 jaar aan het gilde verbonden. Hij maakte deel uit van de overheid. In 1987 ontving hij de ere-titel. Het gilde verliest een plichtsgetrouwe, vriendschappelijke en gezellige gildebroeder.

Jan Biemans

Cees Vermeer

Na een korte ongeneeslijke ziekte overleed op 11 oktober Cees Vermeer (69). Hij was een markant persoon, bekend door behulpzaamheid. Maar zeker door zijn stuwende

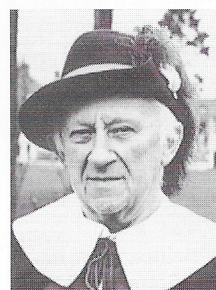
kracht binnen diverse verenigingen in Loon op Zand. De ponyclub, Oranjevereniging, de N.C.B. en gedurende 49 jaren het Sint Ambrosiusgilde, stond hij met raad en daad bij. Twintig jaar lang was Cees de standaardruiter. Het gilde verliest een gewaardeerd gildebroeder.

Land van Cuijk

Sint-Jacobusgilde Zeeland

Op 1 mei overleed vrij plotseling Huub van Daal. Eind december 1992 was zijn vrouw, gildezuster Joh. van Daal-Hofmans, overleden. Huub was sinds de heropleving een trouw en actief gildebroeder.

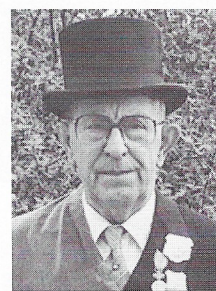
H. van Daal

M. v.d. Berg

Een even trouw en actief gildebroeder overleed op 11 mei. Ties van den Berg, ook van 1971 gildebroeder, kon men zeer actief bezig zien bij het ouderenkoor, gymen, volksdansen en kerkhof schoffelen.

Gilde Sint Anthonius Abt Escharen

Toon van Sambeek

Op 8 oktober overleed Toon van Sambeek (98).

Al op jonge leeftijd werd zijn interesse voor het gilde gewekt want op zijn 18e verjaardag meldde hij zich aan als toekomstig gildebroeder. Dat het gilde in zijn leven een

bijzondere plaats innam getuige het feit dat meerdere familieleden, zowel bij het Escharense als Ravensteinse gilde actief zijn. Bij zijn 60-jarig huwelijk ontving Toon een koninklijke onderscheiding voor zijn goed en trouw gildebroeder zijn maar daarnaast ook voor zijn verdiensten voor de hele gemeenschap. Tot op hoge leeftijd was hij een van de trouwste deelnemers aan alle gilde-activiteiten en mede dankzij hem kwamen contacten met andere gilden tot stand. Toen het actief deelnemen niet langer ging wist hij via de vele bezoeken die hij kreeg toch de nodige informatie over het wel en wee van het gilde te vergaren en het bestuur

vaak goede ideeën aan te dragen. In 1988 was hij 75 jaar gildebroeder en zijn zoon Huub 50 jaar gildebroeder. Dit dubbel feest mag waarlijk uniek genoemd worden. Het gilde heeft hem op 12 oktober in ware broederschap naar zijn graf gedragen. Zoals vermeld waren er goede contacten, er waren dan ook delegaties van de gilden van Ravenstein en Grave, wat een grote steun was voor al zijn kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen.

Baronie en Markiezaat

Sint Willibrordus Alphen

Jan van Tilborg

Na een kortstondige ziekte overleed op 4 juni Jan van Tilborg (84). Hij heeft op sociaal en cultureel gebied veel functies bekleed, maar zijn grootste verdienste was het heroprichten van het schuttersgilde St.

Willibrordus. Hij durfde het zevenentwintig jaar geleden aan schuttersvereniging "Concordia" om te zetten in een gilde. Een gilde was in Alphen onbekend en dus onbemand. Onder moeilijke omstandigheden heeft hij de fundering voor het huidige gilde gelegd. Ook voor de oprichting van de kring heeft hij zich ingespannen. Hij had begrip voor vernieuwingen, maar hield vast aan de oude gildetradities en -gebruiken. Kundig was hij in het schrijven van gotische letters. Twee gildeboeken, met daarin de statuten en de reglementen, zullen de gedachte aan hem en die bijzondere vaardigheid levend houden. Jan was 65 jaar schutter met pijl en boog. De laatste jaren spande hij de boog niet meer, maar hij volgde alles steeds nauwlettend. Op iedere oveheidsvergadering en bij elk gildegebeuren was hij aanwezig. Wanneer hij het woord nam werd er geluisterd. Voor zijn leeftijd was hij vitaal en helder van geest. De gildebroeders willen aan hun gilde verder bouwen met in gedachte zijn typische uitspraak: "Haast je langzaam."

Kwartier van Oirschot

Gilde Sint Monulphus en Gondulphus Kneysel

Op 23 februari overleed Albert Dirks (70). Zolang hij in Kneysel heeft gewoond (meer dan 25 jaar), was hij gildelid. Het was een alleenstaande, eenzame

man. Hij plaatste zich niet op de voorgrond, maar hij was present als dat van hem gevraagd werd.

Na een slepende ziekte overleed, toch nog vrij plotseling, Piet van Beers (50); 12 jaar lid en tamboer. Zolang zijn krachten dat toelieten was hij bij elk gilde-evenement aanwezig. Jammer dat hij het gilde op zo'n betrekkelijk jonge leeftijd is ontvallen.

Piet van Beers

Frans van Riel

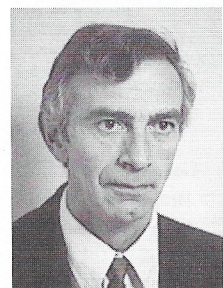
Gilde Sint Sebastiaan Diessen

Op 15 september overleed Frans van Riel (74); gedurende dertig jaar lid. Nadat hij jarenlang op het beslissende moment expres net naast de vogel had geschoten, werd hij in 1971 toch koning. Hij vond dat daarvoor zijn gezin "de last van het koningschap nog niet kon dragen".

Kemptenland

Sint-Antonius en Sint-Catharina-gilde Aalst

Piet Meulenbroeks

Op 19 mei overleed Piet Meulenbroeks (46) in het tweede jaar van zijn koningschap. Hoewel reeds ziek, had hij in 1991 nog de kracht de koningsvogel af te schieten. Door de ernst van zijn ziekte was het

hem niet gegeven de tekenen van zijn waardigheid lang te dragen. De laatste dagen voor zijn afscheid hing de koningsvogel bij zijn ziekbed als teken van trouw aan en verbondenheid met zijn gilde. Reeds vanaf het begin van zijn lidmaatschap in 1978 diende hij het gilde; eerst als vaandrig en later (tot aan zijn koningszijn) als kapitein. Hij begeleidde zijn beide zoons Pascal en Johan, respectievelijk tamboer en vendelier in hun gildetrouw.

AGENDA 1994

Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden:

15 mei:

Kringdag Land van Cuijk te Groeningen, bij het St.-Antonius & St.-Nicolaasgilde Groening.

Info: J. Ebben. 04781-31551.

29 mei:

Kringdag Peelland te Vlierden, bij het Sint-Willibrordusgilde Vlierden.

Info: P. van Otterdijk. 04930-14514.

5 juni:

Kringdag Kempenland te Soerendonk, bij het Sint-Jansgilde.

Info: L. Staals. 04959-3135.

19 juni:

Kringdag Baronie-Markiezaat te Alphen, bij het Sint-Willibrordusgilde.

Info: J. Bijlsma. 04258-1516.

21 augustus:

Vrij gildefeest kring Land van Cuijk te Oeffelt, bij het gilde Salvator Mundi.

Info: W. Wolters. 08856-1276.

21 augustus:

Vrij gildefeest kring Kempenland te Zeelst, bij het Onze Lieve Vrouwegilde.

Info: P. Boogers. 040-534997.

28 augustus:

Kringdag Kwartier van Oirschot te Best, bij het Sint-Odulphusgilde.

Info: J. der Kinderen. 04998-72676.

28 augustus:

Federatiekampioenschap gewerschieten te Nieuwkuijk, bij het Sint-Jorisgilde.

Info: K. Bijnen. 04108-17016.

11 september:

Federatietoernooi trommen, vendelen, bazuinblazen te Eindhoven, bij het Sint-Jorisgilde Stratum.

Info: H. Malingré. 04990-73592.

Andere federaties:

21-22-23 mei:

Internationaal vendeltreffen te Lievelede, bij De Schanskloppers (Gelderse schuttersfederatie). Info: 05443-73258.

22 mei:

Nederlands kampioenschap wipschieten vrije hand te Groesbeek, bij schutterij Sint Antonius (Federatie wipboomschutters).

27 juni:

Nederlands kampioenschap wipschieten opgelegd te Geldrop, bij schietvereniging Sint Joris (Federatie wipboomschutters). Info: Mw. J. van Keulen. 040-545630.

3 juli:

Oud Limburgs Schuttersfeest te Stokkem (B), bij schutterij Sint Elisabeth.

Tentoonstelling

Sebastiaan martelaar of mythe.

Markiezenhof Bergen op Zoom:

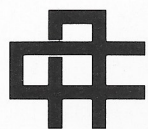
16 oktober 1993 t/m 9 januari 1994.

Limburgs museum Venlo:

23 januari 1994 t/m 15 mei 1994. ■

Dat zij allen mogen rusten in vrede ■

Nol Coopmans Edelsmid

ATELIER VOOR HET LATEN ONTWERPEN EN
VERVAARDIGEN VAN AL UW EXCLUSIEF
HANDVERVAARDIGD GILDEZILVER

GRAVEREN - DRIJVEN - CISELEREN - GIETEN

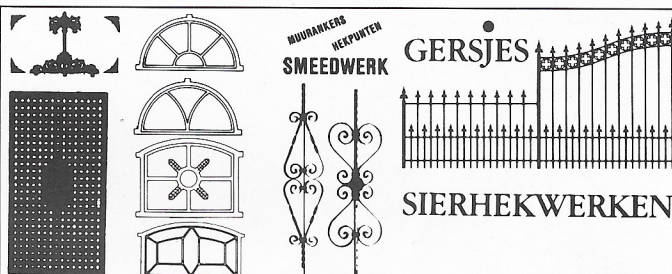
5632 PG Eindhoven, Kruburg 1a, Tel.: 040 - 418586

VAN DEN BORNE

tentenverhuur

VERHUUR VAN FEESTTENTEN, VLOEREN, PODIA,
GELUIDSINSTALLATIE, VERLICHTING,
TAFELS EN STOELN

Kailakkers 2, 5095 AD Hooge Mierde
Telefoon: 04259-2053 - Telefax: 04259-1374

GERSJES GIETIJZEREN
RAMEN B.V.

Berkdijk 13A,
5271 SR St.-Michielsgestel
Bedr. terr. Venkant
Tel. 04105 - 13471 Fax 16968

Zend mij informatie over: ☐ sierhekwerken
☐ smeedwerk
☐ gietwerken

Naam: _____
Adres: _____
Postcode: _____
Woonplaats: _____
Telefoon: _____
In gefrankeerde envelop zenden aan bovenstaand adres

De grootste
sortering

GEWEREN & MUNITIE

vindt u bij

AVEMO vh A. v.d. Ven-Mommers

Korvelseweg 80 - 82
5025 JJ Tilburg
Tel. 013 - 431905

ELEKTROTECHNIEK HOOGENDOORN

ELEKTROTECHNISCH
INSTALLATIE- EN VERHUURBEDRIJF

voor geluids- en omroepinstallaties
ten behoeve van:
GILDEFEESTEN-FEESTTENTEN-WEDSTRIJDEN

HOOGSTRAAT 133 5051 RV GOIRLE
TEL. 013-345068 FAX 013-340314

PAULISSEN

GROND- WATER- EN WEGENBOUW

- Voor alle grondwerkzaamheden
- Verhuur moderne graafmachines
- Bronbemaling
- Sloopwerken en puinrecycling
- Zand- en grinthandel
- Tankservice (ook credit-card), car-wash

Nieuwkerksedijk 23, 5050 AB Goirle, 013-348484

De eeuwige gildetamboers van St. Agatha Heeze, Leur 27 juni 1993.

foto: J. v. Bakel, Eindhoven